

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Effeithiolrwydd Awdurdodau Cynllunio Lleol yng Nghymru

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Mae'r adroddiad yma wedi cael ei baratoi i'w gyflwyno i'r Cynulliad Cenedlaethol yn unol â Deddf Llywodraeth Cymru 2006 a Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004

Rheolwr prosiect tîm astudio Swyddfa Archwilio Cymru oedd Nick Selwyn ac roedd y tîm yn cynnwys Steve Frank, Euros Lake, Matt Brushett, Philippa Dixon a Sara Leahy dan gyfarwyddyd Jane Holownia.

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol o'r Cynulliad Cenedlaethol ac o lywodraeth. Mae'n archwilio ac yn ardystio cyfrifon Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus sy'n gysylltiedig â hi ac a noddir ganddi, gan gynnwys cyrff y GIG. Mae ganddo'r pŵer i gyflwyno adroddiadau i'r Cynulliad Cenedlaethol ar ddarbodaeth, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y defnydd a wna'r sefydliadau hynny o'u hadnoddau wrth gyflawni eu swyddogaethau, a sut y gallent wella'r defnydd hwnnw.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol hefyd yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, mae'n cynnal astudiaethau gwerth am arian mewn llywodraeth leol ac yn arolygu cydymffurfiaeth gydag anghenion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sydd yn fwrdd statudol wedi'i sefydlu ar gyfer y nod hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol.

© Archwilydd Cyffredinol Cymru 2019

Cewch aildefnyddio'r cyhoeddiad hwn (heb gynnwys y logos) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng. Os byddwch yn ei aildefnyddio, rhaid i chi ei aildefnyddio'n gywir ac nid mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint Archwilydd Cyffredinol Cymru a rhaid rhoi teitl y cyhoeddiad hwn. Lle nodwyd deunydd hawlfraint unrhyw drydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw cyn ei aildefnyddio.

Am fwy o wybodaeth, neu os ydych angen unrhyw un o'n cyhoeddiadau mewn ffurf ac/neu iaith wahanol, cysylltwch â ni drwy ffonio 029 2032 0500 neu drwy e-bostio post@archwilio.cymru. Rydym yn croesawu galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Gallwch ysgrifennu atom hefyd, yn Gymraeg neu'n Saesneg, a byddwn yn ymateb yn yr iaith rydych chi wedi ei defnyddio. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

This document is also available in English.

Cynnwys

	Adroddiad cryno	6
	Ein canfyddiadau	9
	Argymhellion	12
1	Mae awdurdodau cynllunio'n ei chael yn anodd taro cydbwysedd rhwng galwadau sy'n cystadlu â'i gilydd oherwydd cymhlethdodau'r system gynllunio	14
	Rhaid i awdurdodau cynllunio lleol weithio o fewn fframwaith cynllunio cymhleth ac aml-haen	15
	Mae rheoli dylanwadau a disgwyliadau sy'n cystadlu â'i gilydd wrth bennu blaenoriaethau defnydd tir a phenderfynu ar geisiadau'n gallu bod yn anodd i awdurdodau cynllunio	17
	Mae rhanddeiliaid yn gwerthfawrogi gwasanaethau cynllunio ond maent yn pryderu nad yw awdurdodau'n dda am ymgysylltu â hwy a'u cynnwys, a bod ganddynt ddiffyg uchelgais	21
2	Mae capasiti annigonol ac adnoddau sy'n mynd yn llai yn erydu cydnerthedd awdurdodau cynllunio	25
	Bu gostyngiad sylweddol yn adnoddau awdurdodau cynllunio	26
	Ceir cyfleoedd i gynyddu incwm a lleihau cymorthdaliadau ar gyfer gwasanaethau cynllunio	27
	Nid yw'r capasiti'n ymestyn yn ddigon pell, ac mae awdurdodau cynllunio'n ei chael yn anodd cyflawni swyddogaethau allweddol, ond dim ond cynnydd cyfyngedig a fu o ran gwella cydnerthedd	32

3	Mae amseroldeb ac ansawdd prosesau penderfynu'n amrywio'n eang ac mae perfformiad o ran rheoli ceisiadau'n wael	36
	Mae ffocws prosesau penderfynu pwyllgorau cynllunio'n amrywio'n eang ac mae lefel yr argymhellion gan swyddogion a gaiff eu gwrthdroi'n dal i fod yn uchel	37
	Mae perfformiad o ran penderfynu ar geisiadau cynllunio'n wael	39
4	Mae angen gwaith pellach i gyflawni'r agweddau llesiant ar y Ddeddf Cynllunio (Cymru) a Pholisi Cynllunio Cymru	43
Appendices		
	Atodiad 1 – Methodoleg yr astudiaeth	49
	Atodiad 2 – Y fframwaith cynllunio yng Nghymru	50
	Atodiad 3 – Cost net gwasanaethau rheoli datblygu awdurdodau lleol 2017-18	53
	Atodiad 4 – Cost net gwasanaethau rheoli adeiladu awdurdodau lleol 2017-18	54
	Atodiad 5 – Canfyddiadau'r arolwg	55

Adroddiad cryno

- 1 Y system gynllunio sy'n rheoli'r defnydd o dir a'r hyn a gaiff ei adeiladu arno, ac fe'i gorfodir gan awdurdodau cynllunio, sy'n gyfrifol am benderfynu a ddylid caniatáu bwrw ymlaen â datblygiad arfaethedig trwy roi neu wrthod caniatâd cynllunio. Rhaid i geisiadau cynllunio gael eu penderfynu yn unol â'r Cynllun Datblygu Lleol¹ oni bai bod rheswm da iawn dros beidio â gwneud hynny. Felly mae cynllunio'n sicrhau bod y datblygiad cywir yn digwydd yn y lle cywir ar yr adeg gywir.
- 2 Gan yr awdurdod cynllunio lleol y mae'r rôl hollbwysig o ran adnabod pa ddatblygiadau y mae eu hangen ac ymhle; pa ardaloedd y mae angen eu gwarchod neu eu gwella; ac o ran asesu a yw datblygiad arfaethedig yn addas ai peidio. Ceir 25 o awdurdodau cynllunio lleol yng Nghymru: y 22 awdurdod unedol a'r tri Awdurdod Parc Cenedlaethol. Mae gan awdurdodau cynllunio lleol dair rôl allweddol: Polisi Cynllunio, Rheoli Datblygu a Rheoli Adeiladu – **Arddangosyn 1**.

Arddangosyn 1 – rôl awdurdodau cynllunio lleol

Mae gan yr awdurdod cynllunio lleol rôl allweddol o ran cefnogi a rheoli datblygu sydd o fudd i bawb sy'n byw yng Nghymru ac sy'n ymweld â'r wlad.

Gwasanaethau Awdurdodau Cynllunio Lleol

Polisi Cynllunio

mae'r Cynllun Datblygu Lleol yn nodi polisiau cynllunio lleol ac yn nodi sut y caiff tir ei ddefnyddio, gan bennu'r hyn a fydd yn cael ei adeiladu ymhle. Cynlluniau lleol a fabwysiadwyd sy'n darparu'r fframwaith ar gyfer datblygu ledled Cymru a chânt eu datblygu a'u rheoli gan yr awdurdod cynllunio lleol.

Rheoli Datblygu

mae angen caniatâd ar y rhan fwyaf o adeiladau newydd neu newidiadau mawr i adeiladau presennol neu i'r amgylchedd lleol cyn y gellir bwrw ymlaen â hwy, a'r awdurdod cynllunio lleol sy'n penderfynu ar y mwyafrif o geisiadau cynllunio.

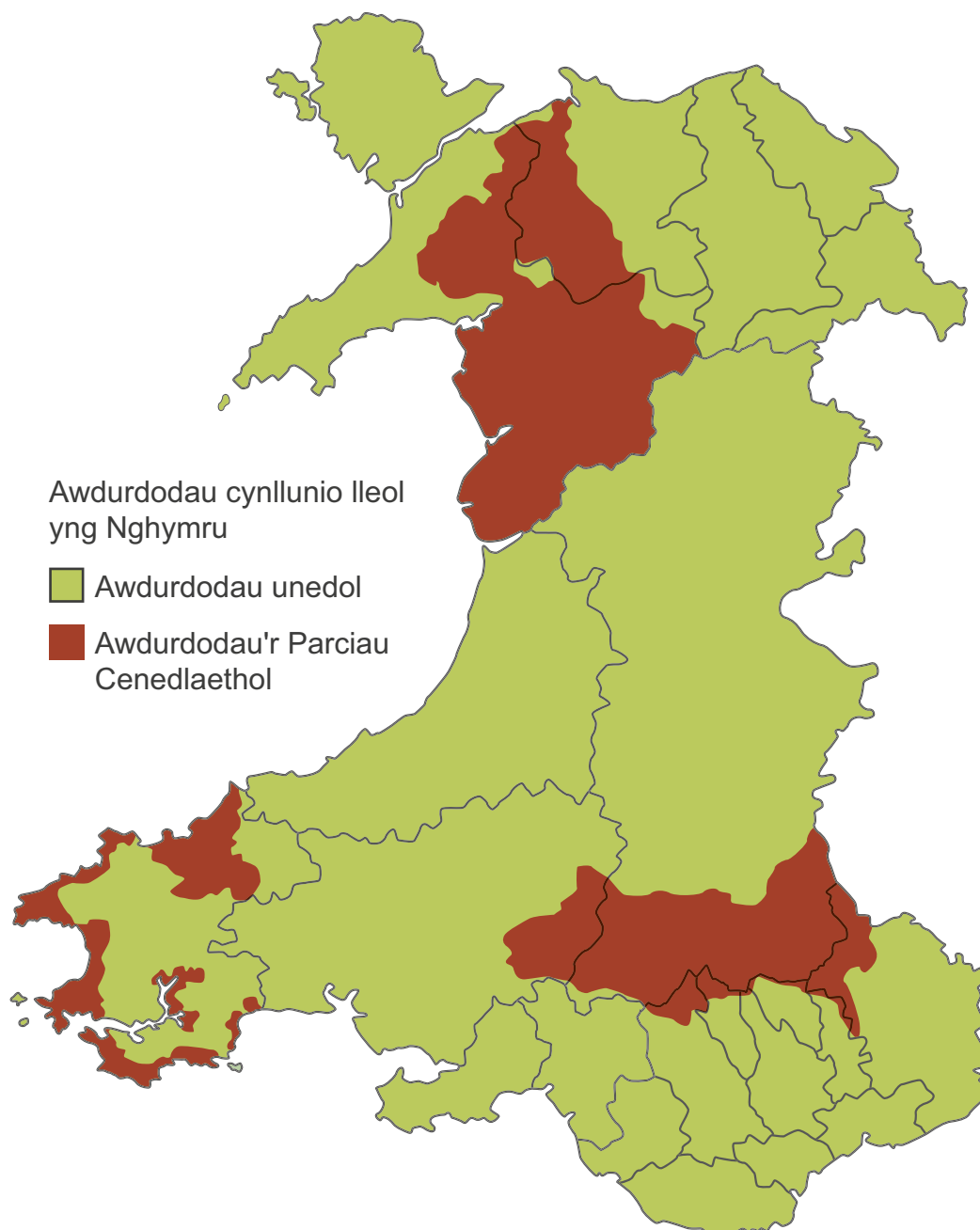
Rheoli Adeiladu

rheoliadau adeiladu yw'r safonau gofynnol ar gyfer dylunio, adeiladu a gwneud addasiadau i fwy neu lai pob adeilad yng Nghymru. Mae rheoli adeiladu'n goruchwyllo llawer o'r gwaith hwn ond ni ddarperir y gwasanaethau hyn gan Awdurdodau Parciau Cenedlaethol.

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru

1 Mae Cynllun Datblygu Lleol a fabwysiadwyd yn nodi polisiau cynllunio lleol ac yn nodi sut y caiff tir ei ddefnyddio, gan bennu'r hyn a fydd yn cael ei adeiladu ymhle. Cynlluniau lleol a fabwysiadwyd sy'n darparu'r fframwaith ar gyfer datblygu ledled Cymru.

Arddangosyn 2 – Y 25 Awdurdod Cynllunio Lleol yng Nghymru

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru

- 3 Mae awdurdodau cynllunio lleol yn gwneud cyfraniad pwysig i gefnogi datblygiad cartrefi newydd, gwarchod asedau naturiol, creu cyfleoedd cyflogaeth, gorfodi safonau dylunio uchel a gwella seilwaith lleol. Felly mae penderfyniadau awdurdodau cynllunio lleol yn effeithio'n uniongyrchol ar bob un ohonom, ein llesiant a'n hansawdd bywyd.
- 4 Mabwysiadodd Cynulliad Cenedlaethol Cymru **Ddeddf Cynllunio (Cymru)** newydd (y 'Ddeddf') yn 2015 sy'n ceisio sicrhau bod y system gynllunio'n 'deg, yn gadarn ac yn hwyluso datblygiadau' trwy fynd i'r afael â phum amcan:
- a fframwaith mwy modern ar gyfer darparu gwasanaethau cynllunio – mae'r Ddeddf yn cyflwyno pwerau i ganiatáu i geisiadau cynllunio, o dan amgylchiadau penodol, gael eu gwneud yn uniongyrchol i Weinidogion Cymru;
 - b atgyfnerthu'r dull gweithredu seiliedig ar gynllun – mae'r Ddeddf yn cyflwyno sail gyfreithiol dros baratoi Fframwaith Datblygu Cenedlaethol a Chynlluniau Datblygu Strategol;
 - c gwella cydnerthedd – mae'r Ddeddf yn caniatáu i Weinidogion orchymyn i awdurdodau cynllunio lleol weithio gyda'i gilydd a bod awdurdodau cynllunio lleol yn cael eu huno;
 - ch rhoi mwy o bwyslais ar brosesau cychwynnol y system rheoli datblygu a'i gwella - bydd y Ddeddf yn cyflwyno gweithdrefn cyn ymgeisio statudol ar gyfer categorïau penodol o geisiadau cynllunio; ac
 - d galluogi gweithdrefnau gorfodi ac apelio effeithiol – sicrhau bod camau prydlon ac ystyrlon yn cael eu cymryd pan fydd rheolaethau cynllunio'n cael eu torri ac er mwyn gwneud y system apelio yn fwy tryloyw ac effeithlon.
- 5 Mae ein hadroddiad yn ystyried cynnydd awdurdodau cynllunio lleol o ran cyflawni eu cyfrifoldebau newydd ac i ba raddau y maent yn gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy a geir yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Rydym hefyd yn ystyried pa mor effeithlon ac effeithiol yw'r 'system cynllunio lleol', gan ganolbwyntio ar eu perfformiad, eu hincwm a'u gwariant i benderfynu pa mor gydnerth yw gwasanaethau. Yn olaf, rydym hefyd yn bwrw golwg ar brosesau penderfynu ac ymgysylltu â rhanddeiliaid. Caiff ein dulliau adolygu eu nodi yn **Atodiad 1**.

Ein canfyddiadau

- 6 Mae'r system gynllunio wedi cael ei diwygio'n sylweddol dros y blynyddoedd diwethaf, a phenllanw'r cyfan oedd cyflwyno Deddf Cynllunio (Cymru) 2015 a fersiwn ddiwygiedig o **Bolisi Cynllunio Cymru**². Yr ysgogydd ar gyfer y newidiadau hyn fu nod Llywodraeth Cymru i helpu cynllunwyr i ymateb i'r amgylchiadau newidiol y mae'r drefn rheoleiddio tir yn gweithredu ynddynt a mynd i'r afael â phryderon hirsefydlog ynghylch effeithlonrwydd y system gynllunio gymhleth – gan gynnwys mynd i'r afael ag oedi cyn paratoi cynlluniau a gwneud penderfyniadau a chynyddu tryloywder. Caiff penderfyniadau ynghylch defnyddio a datblygu tir eu gwneud gan gyfeirio at gynlluniau sy'n weithredol am 15 i 20 mlynedd, a hwythau'n cael eu diweddarau bob rhyw bum mlynedd, ond buan iawn y gall y rhain fod yn anghyson â newid economaidd a chymdeithasol cyflym.
 - 7 Fe wnaeth y dinasyddion a arolygwyd gennym ac y siaradon ni gyda hwy ddweud wrthym nad ydynt yn credu bod eu hawdurdodau cynllunio'n ddigon uchelgeisiol i helpu i gyflawni'r gwelliannau y mae eu hangen yn eu cymuned. Mae pobl y siaradon ni gyda hwy yn teimlo rhwystredigaeth bod cynllunwyr yn canolbwyntio'n ormodol ar geisiadau unigol ac yn peidio â chanolbwyntio digon ar roi anogaeth a chefnogaeth i greu cymuned fwy ffyniannus a chynaliadwy. Yn ogystal â dymuno gweld awdurdodau cynllunio lleol yn gwella'u harfer ac yn dod yn fwy arloesol, mae dinasyddion yn pryderu nad oes ymgysylltu effeithiol â hwy ac nad ydynt yn cael eu cynnwys yn effeithiol mewn trafodaethau ynglŷn â'r blaenoriaethau ar gyfer datblygu yn eu hardal, nac mewn prosesau i benderfynu ar geisiadau lleol. Nododd rhai dinasyddion fod gan ddatblygwyr yr adnoddau i 'chwarae'r system', a bod y system ar y cyfan yn cael effaith anghymesur o ran dwyn mwy o fanteision i ddatblygwyr na chymunedau.
 - 8 Nid yw canfyddiad negyddol dinasyddion yn cael ei helpu gan ansawdd gwael yr wybodaeth a ddarperir yn aml gan awdurdodau cynllunio lleol i helpu i egluro'r hyn y maent yn ei wneud, ble a phryd. Drosodd a throsodd, dywedodd ymatebwyr i'n harolwg wrthym eu bod o'r farn bod gwybodaeth yn anhygyrch ac nad yw'n ddefnyddiol. Dywedodd dros hanner y rhai a ymatebodd i'n harolwg nad yw'n hawdd cael mynediad at wybodaeth am
- 2 Mae Polisi Cynllunio Cymru yn nodi polisiau cynllunio defnydd tir Llywodraeth Cymru. Mae'r fersiwn gyfredol, a gyhoeddwyd ym mis Rhagfyr 2018, wedi'i bwriadu i 'helpu i sicrhau bod y penderfyniadau polisi a wneir yng Nghymru, boed fawr neu fach, yn gwella bywydau cenedlaethau heddiw ac yfory. Bydd yn cefnogi newid y ffordd rydym yn byw a gweithio, ac adeiladau ac amgylchedd Cymru, heddiw, gan greu amgylchedd gwell i ddiwallu anghenion heddiw a'r dyfodol'.

gynllunio, a dywedodd 67% nad yw awdurdodau cynllunio lleol yn dda am ymgysylltu â rhanddeiliaid ynghylch cynigion cynllunio a'u goblygiadau posibl. Ar y cyfan, mae llawer o ddinasyddion a oedd yn rhan o'n harolwg yn ystyried bod cynllunio lleol yn system sy'n achosi i bethau ddigwydd mewn cymunedau nad ydynt hwy'n gallu dylanwadu arnynt na'u rheoli. Ceir datgysylltiad cynyddol rhwng yr hyn y mae ar bobl ei eisiau gan eu hawdurdod cynllunio a'r hyn y mae eu hawdurdod cynllunio'n ei gyflawni.

- 9 Er gwaethaf y ddeddfwriaeth newydd a mwy o ddisgwyliad am y cyfraniad y gall cynllunio ei wneud i gyflawni dyheadau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, mae awdurdodau cynllunio lleol wedi profi gostyngiad sylweddol mewn capasiti ac maent yn ei chael yn anodd cyflawni eu cyfrifoldebau statudol. Dengys ein dadansoddiad fod yr holl wasanaethau cynllunio – polisi, datblygu a rheoli adeiladu – wedi profi toriadau sylweddol mewn gwariant ers 2008-09 gyda chyllidebau wedi gostwng 50% mewn termau real, gan ystyried chwyddiant. Mae gwariant net wedi gostwng o £45.1 miliwn yn 2008-09 i £22.8 miliwn yn 2017-18. I gyllidebau rheoli datblygu y bu'r gostyngiad mwyaf lle mae gwariant wedi gostwng 59%.
- 10 Gyda llai o arian i gyllido gwasanaethau, nid oes digon o swyddogion cynllunio i gyflawni'r gwaith ac mae sgiliau'n mynd yn llai mewn meysydd gwaith allweddol. Mae nifer yr hyfforddeion sy'n ymuno â gwasanaethau cynllunio wedi gostwng dros y blynyddoedd diwethaf sy'n codi pryderon ynghylch cynaliadwyedd hirdymor gwasanaethau. Er gwaethaf y gostyngiadau hyn mewn cyllid, mae awdurdodau'n dal i ddarparu cymorthdaliadau ar gyfer gwasanaethau am nad yw'r taliadau a godir gan awdurdodau cynllunio lleol am weinyddu a chymeradwyo ceisiadau cynllunio a gwaith adeiladu'n adlewyrchu cost darparu'r gwasanaethau hyn.
- 11 Dros y pedair blynedd ddiwethaf mae nifer y ceisiadau cynllunio a gyflwynwyd i awdurdodau cynllunio lleol wedi aros yn sefydlog, sef rhyw 24,000 y flwyddyn, ond mae llai o geisiadau cynllunio'n cael eu prosesu ar amser. Hefyd, mae'r amser a gymer i ymchwilio i gwynion ynghylch datblygu'n amrywio ledled Cymru. Mae'r awdurdodau cynllunio sy'n perfformio orau yn ymdrin â materion gorfodi yn gyflym iawn, yn aml o fewn wythnos. Gall y rhai sydd â'r perfformiad gwaethaf gymryd dros flwyddyn. Ar gyfartaledd mae'n cymryd dros 37 wythnos i awdurdodau ymchwilio i achos gorfodi ac ymdrin ag ef.

- 12 Mae pwyllgorau cynllunio'n cymryd cyfrifoldeb am benderfynu ynghylch ceisiadau mwy nad ydynt yn cael eu dirprwyo i swyddogion. Mae penderfyniadau'n seiliedig ar argymhellion swyddogion y mae angen i aelodau pwyllgorau eu hystyried cyn dod i benderfyniad. Mae cyfran y penderfyniadau a wneir gan aelodau yn groes i farn swyddogion yn dal i fod yn uchel, gydag ychydig yn llai na 9% o'r argymhellion yn cael eu gwrthdroi yn 2017-18. Lle mae awdurdod wedi gwrthod cais cynllunio yna mae gan yr ymgeisydd hawl i apelio yn erbyn y penderfyniad. Canfuom fod ychydig dros 37% o'r apeliadau gan ymgeiswyr cynllunio'n cael eu cadarnhau, gyda phenderfyniad gwreiddiol yr awdurdod yn cael ei gwrthdroi.
- 13 Nid yw'n syndod dod ar draws pryderon ar bob ochr ynghylch penderfyniadau cynllunio. Mewn nifer o achosion bydd rhai sydd ar eu colled ac sy'n dioddef effeithiau anffafriol, ac mae'n aml yn anodd i bwyllgorau cynllunio, hyd yn oed gydag ôl-ddoethineb, farnu a wnaed y penderfyniad 'cywir'. Mae'n anorod bod rhai o'r ffactorau y mae angen eu hystyried yn oddrychol; bydd cynllunio wastad yn fwy nac ymarfer ticio blychau syml, gan alw'n aml am grebwyll a dychymyg. Felly bydd angen i awdurdod cynllunio lleol effeithiol fod â gweledigaeth glir ynglŷn â sut y byddant yn gweithio yn y tymor canolig a hir i wella'u cymunedau. Gall bod â gweledigaeth glir am y posibiladau yn y dyfodol ysbrydoli a chymell pobl i ddymuno bod y gorau.
- 14 Canfuom nad yw'r rhan fwyaf o awdurdodau cynllunio lleol wedi diffinio'n glir sut y mae eu gwasanaethau cynllunio'n cyfrannu at lesiant pobl a chymunedau. Mae ein hadolygiad yn dod i'r casgliad bod gwasanaethau cynllunio'n allweddol i helpu i gyflawni dyheadau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol ond ar hyn o bryd bod cymhlethdod y system gynllunio, capasiti sy'n mynd yn llai a phrosesau penderfynu amrywiol, yn golygu bod gan awdurdodau lleol dipyn o ffordd i fynd i wneud y newid sylweddol y mae ei angen.
- 15 Yn seiliedig ar ganfyddiadau'r archwiliad hwn, mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi dod i'r casgliad canlynol: **Nid yw Awdurdodau Cynllunio yn ddigon cydnerth i gyflawni gwelliannau hirdymor oherwydd eu capasiti cyfyngedig a her rheoli system gymhleth.**

Argymhellion

Our recommendations are set out in the table below.

Argymhellion	
A1	<p>Mae Rhan 1 o'r adroddiad yn nodi cymhlethdodau'r system gynllunio gan ddangos faint o her ydyw i awdurdodau cynllunio lleol ymgysylltu'n effeithiol â rhanddeiliaid a'u cynnwys mewn dewisiadau a phenderfyniadau. Er mwyn gwella'r modd y mae rhanddeiliaid yn cael eu cynnwys a pherchnogaeth ar benderfyniadau rydym yn argymhell fel a ganlyn:</p> <ul style="list-style-type: none">• bod awdurdodau cynllunio lleol:<ul style="list-style-type: none">– yn profi arferion ymgysylltu a chynnwys ar hyn o bryd ac yn ystyried yr ystod lawn o opsiynau eraill sydd ar gael i sicrhau bod gweithgareddau cynnwys yn addas ar gyfer y diben;– yn defnyddio 'Cynlluniau Lle' fel cyfrwng i ymgysylltu â chymunedau a dinasyddion a'u cynnwys mewn dewisiadau a phrosesau penderfynu ym maes cynllunio; ac– yn gwella tryloywder ac atebolrwydd trwy gynnal cyfarfodydd cynllunio ar amseroedd priodol, gan gylchdroi cyfarfodydd fel eu bod yn cael eu cynnal mewn ardaloedd y byddai datblygiadau arfaethedig yn digwydd ynddynt, gweddarlledu cyfarfodydd a darparu cyfleoedd i rhanddeiliaid annerch cyfarfodydd pwyllgorau.• bod Llywodraeth Cymru:<ul style="list-style-type: none">– yn adolygu Gorchymyn Gweithdrefn Rheoli Datblygu 2012 ac yn diweddarau'r safonau ymgysylltu a chynnwys ar gyfer awdurdodau cynllunio lleol.
A2	<p>Mae Rhan 2 o'r adroddiad yn amlygu bod awdurdodau cynllunio lleol wedi profi gostyngiadau sylweddol mewn cyllid a'u bod yn ei chael yn anodd cyflawni eu cyfrifoldebau statudol. I wella cydnerthedd, rydym yn argymhell bod awdurdodau cynllunio lleol:</p> <ul style="list-style-type: none">• yn adolygu eu cyfundrefnau ffioedd rheoli datblygu i sicrhau bod y lefelau a bennir yn rhoi adlewyrchiad gwell o gost wirioneddol darparu'r gwasanaethau hyn ac yn gwneud y gwasanaeth yn hunangyllidol; ac• yn gwella capasiti trwy weithio'n rhanbarthol i:<ul style="list-style-type: none">– integreiddio gwasanaethau er mwyn mynd i'r afael â bylchau mewn arbenigedd;– datblygu canllawiau cynllunio atodol ar y cyd; a– datblygu cynlluniau datblygu lleol yn y dyfodol ar sail ranbarthol ac mewn partneriaeth gydag awdurdodau cynllunio lleol eraill.

Argymhellion

A3 Mae **Rhan 2** o'r adroddiad yn amlygu nad yw cost gwasanaethau rheoli datblygu'n cael ei hadlewyrchu yn y taliadau a godir am y gwasanaethau hyn a bod cynnydd i ddatblygu ymatebion rhanbarthol i gryfhau cydnerthedd wedi bod yn araf. Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru:

- yn adolygu ffioedd rheoli datblygu i sicrhau bod y lefelau a bennir yn rhoi adlewyrchiad gwell o gost wirioneddol darparu'r gwasanaethau hyn; ac
- yn ystyried sut i ddefnyddio'r pwerau yn y Ddeddf Cynllunio (Cymru) i gefnogi a gwella capasiti a chydnerthedd awdurdodau cynllunio lleol.

A4 Mae **Rhan 3** o'r adroddiad yn crynhoi effeithiolrwydd ac effaith prosesau penderfynu awdurdodau cynllunio lleol a pha mor dda y maent yn perfformio yn erbyn mesurau cenedlaethol. Rydym yn argymhell bod awdurdodau cynllunio lleol yn gwella effeithiolrwydd pwyllgorau cynllunio trwy:

- adolygu eu cynllun dirprwyo i sicrhau bod pwyllgorau cynllunio'n canolbwyntio ar y materion strategol pwysicaf sy'n berthnasol i'w hawdurdod;
- diwygio templedi adroddiadau i sicrhau eu bod yn eglur a diamwys i helpu i roi arweiniad mewn prosesau penderfynu a lleihau lefel yr argymhellion gan swyddogion a gaiff eu gwrthdroi; a
- gorfodi safonau ymddygiad awdurdodau cynllunio lleol ar gyfer cyfarfodydd.

A5 Mae **Rhan 4** o'r adroddiad yn nodi rôl ganolog cynllunio i gyflawni uchelgeisiau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Rydym yn argymhell bod awdurdodau cynllunio lleol:

- yn pennu gweledigaeth uchelgeisiol eglur sy'n dangos sut y mae cynllunio'n cyfrannu at wella llesiant;
- yn darparu hyfforddiant a chymorth llesant rheolaidd a phriodol ar gyfer aelodau'r pwyllgor cynllunio i helpu i gyflawni eu cyfrifoldebau ehangach;
- yn pennu mesurau priodol ar gyfer y modd y maent yn gweinyddu'r system gynllunio ac effaith eu penderfyniadau cynllunio ar lesiant; ac
- yn cyhoeddi'r mesurau perfformiad hyn yn flynyddol i ffurfio barn ynglŷn ag effaith awdurdodau cynllunio ar lesiant.

Rydym hefyd wedi cyhoeddi **adroddiad cryno** a **set ddata agored** sy'n crynhoi ein dadansoddiad o ddata perfformiad a pheth canfyddiadau o'n arolwg

Rhan 1

Mae awdurdodau cynllunio'n ei chael yn anodd taro cydbwysedd rhwng galwadau sy'n cystadlu â'i gilydd oherwydd cymhlethdodau'r system gynllunio

- 1.1 Yn yr adran hon o'r adroddiad rydym yn nodi cymhlethdodau'r system gynllunio. Rydym yn ystyried y fframwaith polisi cynllunio cenedlaethol a sut y caiff hwn ei weithredu ar lefel leol gan nodi gwahanol gyfrifoldebau awdurdodau cynllunio lleol, a heriau ymgysylltu â dinasyddion a rhanddeiliaid a'u cynnwys yn fwy effeithiol. Yn olaf, rydym yn nodi un o'r negeseuon cryfaf o'n hadolygiad – bod angen i awdurdodau cynllunio fod yn fwy uchelgeisiol a gweledigaethol.

Rhaid i awdurdodau cynllunio lleol weithio o fewn fframwaith cynllunio cymhleth ac aml-haen

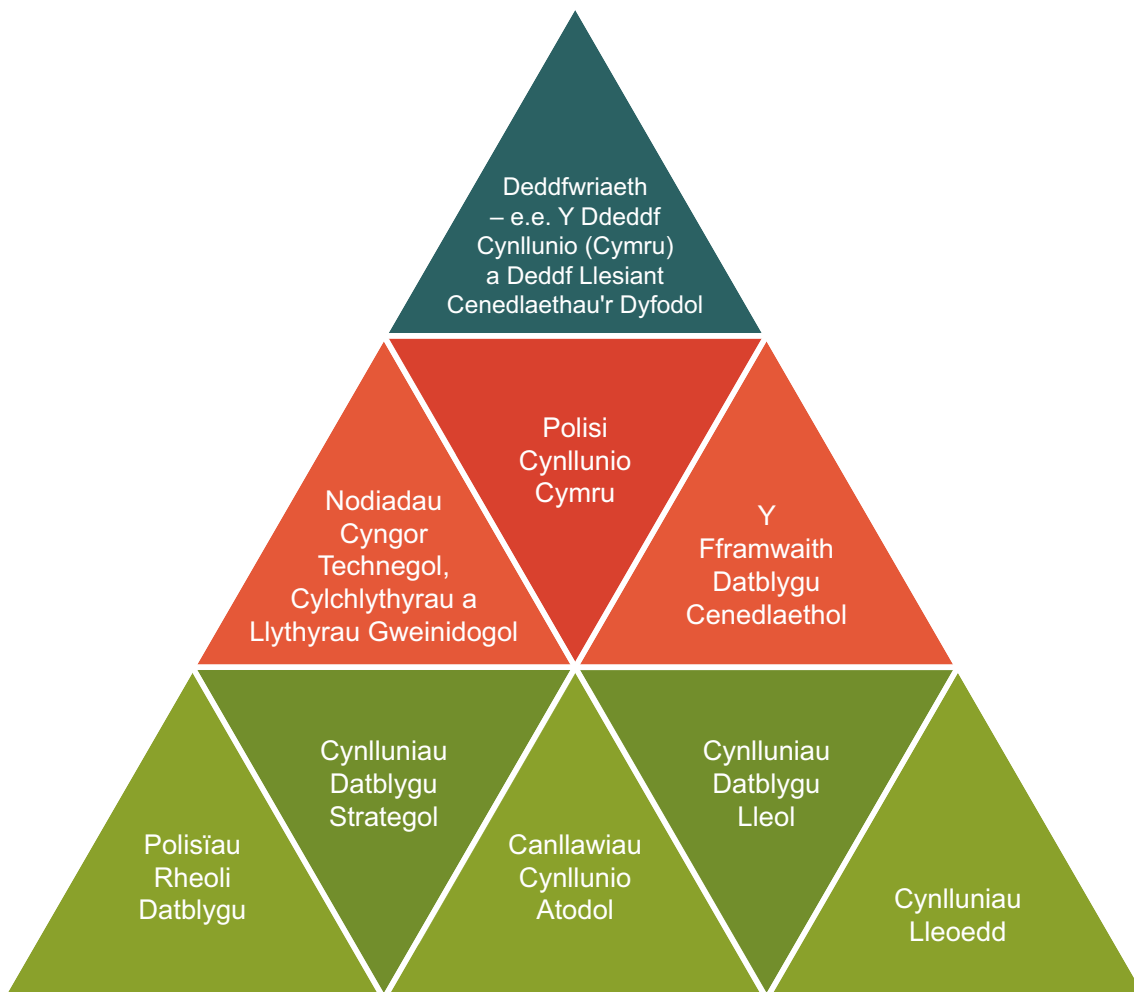
- 1.2 Mae Polisi Cynllunio Cymru yn diffinio'r system gynllunio fel system sy'n gyfrifol am reoli 'datblygu a defnydd tir er budd y cyhoedd, gan roi blaenoriaeth i fudd cyfunol tymor hir, gan gyfrannu at wella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru'. Mae system gynllunio sy'n gweithio'n dda'n hanfodol i ddatblygu cynaliadwy a chreu lleoedd cynaliadwy. Fodd bynnag, mae'r system gynllunio'n gymhleth iawn gan ei bod yn seiliedig ar system gydgyssylltiedig cynlluniau, polisiau, blaenoriaethau a phrosesau penderfynu cenedlaethol, rhanbarthol a lleol i lywodraethu defnydd tir.
- 1.3 Mae **Arddangosyn 3** yn nodi'r agweddau allweddol ar y system gydgyssylltiedig a chymhleth hon (mae'r manylion llawnach i'w cael yn **Atodiad 2**). Yn gryno, mae'r Fframwaith Cynllunio yng Nghymru'n cwmpasu:
- a **Cenedlaethol** – ar lefel genedlaethol, caiff deddfwriaeth ei drafftio gan Lywodraeth Cymru, ac mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru yn craffu arni ac yn ei mabwysiadu. Y ddeddfwriaeth gynllunio fwyaf diweddar yw Deddf Cynllunio (Cymru) 2015. Polisi Cynllunio Cymru sy'n creu'r cysylltiad rhwng deddfwriaeth³ a blaenoriaethau Llywodraeth Cymru. Mae Polisi Cynllunio Cymru – a ategir gan nodiadau cyngor technegol, cylchlythyrau a llythyrau gweinidogol – yn nodi'r polisi y mae'n rhaid i awdurdodau cynllunio lleol gydymffurfio ag ef.
 - b **Rhanbarthol** – Cafodd Cynlluniau Datblygu Strategol eu cyflwyno'n ddiweddar ac maent yn galluogi awdurdodau cynllunio lleol i ddatblygu cynlluniau rhanbarthol sy'n cwmpasu ardaloedd nifer o awdurdodau lleol. Araf fu'r cynnydd o ran datblygu cynlluniau rhanbarthol hyd yn hyn.

3 Y darnau allweddol eraill o ddeddfwriaeth yw Deddf Cynllunio Gwlad a Thref 1990 a Deddf Cynllunio a Phrynu Gorfodol 2004. Cyflwynwyd y rhain gan Lywodraeth y DU.

- c **Lleol** – islaw'r fframwaith rhanbarthol newydd ceir y Cynlluniau Datblygu Lleol. Mae'r rhain yn pennu'r cyd-destun ar gyfer blaenoriaethau a gweithgarwch rheoli datblygu yn ardal awdurdod cynllunio lleol yn y dyfodol. Ategir Cynlluniau Datblygu Lleol gan bolisiâu Rheoli Datblygu, canllawiau cynllunio atodol a chynlluniau lleol is-ardal, y cyfeirir yn aml atynt fel 'Cynlluniau Lleoedd'. Gyda'i gilydd, mae'r rhain yn darparu'r fframwaith polisi lleol ar gyfer penderfynu ynghylch ceisiadau cynllunio.

Arddangosyn 3 – y fframwaith cynllunio yng Nghymru

Mae cynllunio yng Nghymru'n gymhleth gan ei fod yn seiliedig ar system gydgysylltiedig cynlluniau, polisiâu, blaenoriaethau a phrosesau penderfynu cenedlaethol, rhanbarthol a lleol.

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru.

- 1.4 Gall llywio datblygiad posibl neu gais trwy'r gwahanol haenau hyn fod yn gymhleth. Nid yw'n hawdd adnabod pa gynlluniau sy'n rheoli'r datblygiad, pa ganllawiau sy'n gymwys ac o ble y dylid ceisio awdurdod gan bod nifer o sefydliadau'n gyfrifol am wneud penderfyniadau a bod gan bob un o'r rhain wahanol haenau o gyfrifoldeb. Rhaid i awdurdodau cynllunio lleol weithio o fewn y fframwaith polisi cynllunio hwn, gan gydymffurfio â'r canllawiau a'r cyfarwyddbau a bennir gan Lywodraeth Cymru.

Mae rheoli dylanwadau a disgwyliadau sy'n cystadlu â'i gilydd wrth bennu blaenoriaethau defnydd tir a phenderfynu ar geisiadau'n gallu bod yn anodd i awdurdodau cynllunio

- 1.5 Mae natur aml-haen a chymhleth y system hon yn effeithio'n gynyddol ar awdurdodau cynlluniau lleol mewn nifer o ffyrdd pwysig. Gall mabwysiadu Cynllun Datblygu Lleol fod yn broses gostus. Yn 2015 fe amcangyfrifodd Llywodraeth Cymru fod costau cynhyrchu Cynllun Datblygu Lleol rhwng £1.1 a £2.2 miliwn⁴. Gall mabwysiadu cynllun fynd â llawer o amser. Er enghraifft, dywedodd un rheolwr polisi cynllunio wrthym fod ei awdurdod ef wedi gorfod cwblhau 872 o gamau gweithredu ar wahân dros amryw gamau'r cytundeb cyflawni i gael cymeradwyaeth i'r Cynllun Datblygu Lleol⁵. O ganlyniad, nid yw'n anarferol bod mabwysiadu cynllun yn cymryd nifer o flynyddoedd⁶.
- 1.6 Gall y broses o fabwysiadu cynllun datblygu, a thrwy estyniad o sefydlu'r polisiâu a'r trefniadau penderfynu i oruchwylio gweithgarwch rheoli datblygu, fod yn ddadleuol hefyd. Gan bod y polisi cynllunio'n penderfynu pa fath o ddatblygu y caniateir iddo ddigwydd, ble a phryd, mae'n ennyn beirniadaeth a safbwyntiau croes i'w gilydd. Wrth bennu polisiâu lleol, mae angen i awdurdodau cynllunio daro cydbwysedd rhwng pwysau sy'n gwrthdaro â'i gilydd gan ymgeiswyr, cymunedau, grwpiau buddiant, busnesau, grwpiau lobiö a phreswylwyr. Rhaid iddynt hefyd ystyried anghenion cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol.

4 Gweler y crynodeb o dystiolaeth ymchwil **Crynodeb o Fil Cynllunio (Cymru) 2015 gan Wasanaeth Ymchwil y Cynulliad Cenedlaethol**.

5 Gweler enghraifft o'r camau yn y broses o baratoi Cynllun Datblygu Lleol yng Nghaerdydd **Y broses o gynhyrchu Cynllun Datblygu Lleol**.

6 Er enghraifft, tynnwyd Cynllun Datblygu Lleol cyntaf Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam yn ôl ar gam yr archwiliad yn 2012 a chyflwynodd y Cyngor yr ail Gynllun adneuo drafft ar gyfer ymgynghori â'r cyhoedd ym mis Ebrill 2018.

- 1.7 Hefyd, mae ar ddatblygwyr eisiau gwasanaethau rheoli datblygu cyson, amserol a phroffesiynol sy'n lleihau oedi ac yn cefnogi eu gweithgarwch mewn modd rhagweithiol. Mae gwasanaeth rheoli datblygu effeithiol yn hollbwysig iddynt gan eu bod yn aml yn cael benthyg symiau sylweddol o arian i gyllido datblygiadau, ac felly am i awdurdodau cynllunio lleol ddatrys materion yn gyflym ac yn derfynol i leihau eu colledion posibl a chynyddu elw. Hefyd, gall y tensiynau a achosir gan dirfeddianwyr lluosog, yr amryw fuddiannau mewn datblygiad a'r pwysau ar awdurdodau cynllunio lleol i agor cyfleoedd newydd ar gyfer datblygu fod yn sylweddol. Gall gwerth tir sydd â chaniatâd cynllunio gynyddu'n aruthrol ac felly mae'r pwysau ar awdurdodau cynllunio lleol i roi caniatâd cynllunio'n sylweddol.
- 1.8 Mewn oes o alw cynyddol am dir i'w ddatblygu, ceir cwestiynau'n aml am ddylanwad datblygwyr, yn enwedig y rhai ag adnoddau mawr, y tybir eu bod yn ceisio dylanwadu ar benderfyniadau cynllunio. Mae'r diwydiant datblygu wedi'i drefnu'n dda ac yn arbenigol, fel y mae nifer cynyddol o grwpiau cadwraeth a grwpiau buddiant sy'n dod yn fwyfwy medrus a pherswadiol wrth gyfleu eu dadl. Ac er bod y cyhoedd yn deall pwysigrwydd datblygiadau newydd a'r angen amdanynt, maent hefyd yn rhoi gwerth ar gadwraeth a gwarchod yr amgylchedd naturiol.
- 1.9 O ganlyniad, nid yw'n beth anarferol gweld cymunedau a grwpiau llobio'n gwrthwynebu prosiectau tai newydd neu brosiectau seilwaith ar raddfa fawr. Mae **Arddangosyn 4** yn crynhoi'r gwahanol flaenoriaethau i aelodau o bwyllgorau cynllunio, swyddogion cynllunio a'r cyhoedd. Er bod rhyw gydb berthynas rhwng pob grŵp o ymatebwyr, roedd dinasyddion yn rhoi mwy o flaenoriaeth i gadwraeth a gwarchod na datblygiadau newydd.

Arddangosyn 4 – y prif flaenoriaethau datblygu i uwch swyddogion cynllunio, aelodau o bwyllgorau a dinasyddion

Ceir gwahaniaethau rhwng awdurdodau cynllunio lleol a'r cyhoedd lle mae blaenoriaethau ar gyfer y dyfodol yn y cwestiwn.

5 prif flaenoriaeth Penaethiaid Cynllunio	5 prif flaenoriaeth aelodau o bwyllgorau	5 prif flaenoriaeth aelodau'r cyhoedd
1 Cynyddu argaeledd tai	1 Gwella seilwaith – ffyrdd, rheilffyrdd, beicio, band eang, ynni	1 Gwella seilwaith – ffyrdd, rheilffyrdd, beicio, band eang, ynni
2 Creu swyddi newydd a diogelu rhai presennol	2 Cynyddu argaeledd tai	2 Cadwraeth a gwarchod yr amgylchedd naturiol
3 Adfywio a gwella trefi a phentrefi presennol	3 Adfywio a gwella trefi a phentrefi presennol	3 Creu swyddi newydd a diogelu rhai presennol
4 Gwella seilwaith – ffyrdd, rheilffyrdd, beicio, band eang, ynni	4 Cadwraeth a gwarchod yr amgylchedd naturiol	4 Gwarchod a chadw ein cartrefi, pentrefi a chymunedau presennol
5 Cadwraeth a gwarchod yr amgylchedd naturiol	5 Creu swyddi newydd a diogelu rhai presennol	5 Gwella'r ddarpariaeth addysg

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru, Arolwg o aelodau pwyllgorau cynllunio, uwch swyddogion cynllunio, a dinasyddion, Ionawr 2019.

- 1.10 Mae ein gwaith maes a'n harolygon yn amlygu canfyddiad cynyddol ymhlith y cyhoedd am y newid parhaus yng nghydbwysedd y dylanwad (a'r grym) rhwng cynllunwyr a datblygwyr. Caiff dylanwad datblygwyr ei ysgogi'n rhannol gan y ffaith bod angen i awdurdodau cynllunio lleol roi cymorth i gyrraedd targedau cenedlaethol (megis targed Llywodraeth Cymru i ddarparu 20,000 o dai fforddiadwy⁷ rhwng mis Mai 2016 a mis Mai 2021) a chan botensial cynllunio i ysgogi twf economaidd, creu swyddi newydd a gwarchod swyddi presennol.
- 1.11 Dywedodd uwch swyddogion cynllunio ac aelodau o bwyllgorau cynllunio wrthym am y pwysau arnynt i beidio â gosod gormod o gyfyngiadau ar ddatblygwyr. Canfuom fod canfyddiad hefyd bod datblygwyr yn 'prynu' caniatâd cynllunio trwy gytundebau Adran 106⁸ a thalu'r Ardoll Seilwaith Cymunedol⁹. Nid yw hyn yn newydd ac mae'n un o symptomau dylanwad tybiedig lloïo proffesiynol a buddiannau pwerus. Mae sylwadau yn ein harolwg o'r cyhoedd yn cadarnhau hyn: 'Yn fy mhrofiad i mae datblygwyr ar y cyfan yn cael eu ffordd a diwedd y gân yw'r geiniog; nid fy mod yn awgrymu bod y broses yn llygredig, dim ond bod datblygwyr fel arfer yn meddu ar yr adnoddau i brocio'r awdurdod i gymeradwyo eu cynlluniau weithiau yn wyneb gwrthwynebiad lleol sydd heb lawer o adnoddau'.

7 www.assembly.wales/en/bus-home/pages/rop.aspx?meetingid=4000&assembly=5&c=Record%20of%20Proceedings#C433962

8 Gall awdurdod cynllunio lleol a datblygwr ymrwymo i gytundeb cyfreithiol i ddarparu seilwaith a gwasanaethau ar neu oddi ar safle'r datblygiad lle nad yw hyn yn bosibl trwy amodau cynllunio. Mae'r cytundeb hwn, a elwir hefyd yn gytundeb Adran 106, yn fecanwaith cyflawni ar gyfer y materion sy'n angenrheidiol i wneud datblygiad yn dderbyniol yn nhermau cynllunio. Mae cytundebau cynllunio wedi dod yn fwyfwy pwysig i ddarparu gwasanaethau cyhoeddus gan gynnwys priffyrdd, cyfleusterau hamdden, addysg, iechyd a thai fforddiadwy.

9 Tâl cynllunio yw'r Ardoll Seilwaith Cymunedol a gyflwynwyd gan Ddeddf Cynllunio 2008 yng Nghymru a Lloegr i helpu i ddarparu seilwaith i gefnogi datblygiad ardal. Gall datblygiad fod yn agored i dâl dan yr Ardoll Seilwaith Cymunedol os yw'r awdurdod cynllunio lleol wedi dewis codi tâl yn ei ardal. Gall y rhan fwyaf o ddatblygiadau newydd sy'n creu arwynebedd llawr ychwanegol net o 100 metr sgwâr neu fwy, neu sy'n creu annedd newydd, fod yn agored i'r ardoll. Ar hyn o bryd dim ond tri awdurdod cynllunio lleol sy'n defnyddio'r Ardoll Seilwaith Cymunedol.

Mae rhanddeiliaid yn gwerthfawrogi gwasanaethau cynllunio ond maent yn pryderu nad yw awdurdodau'n dda am ymgysylltu â hwy a'u cynnwys, a bod ganddynt ddiffyg uchelgais

- 1.12 Er mwyn sicrhau tegwch, mae'n bwysig bod awdurdodau cynllunio lleol yn cyfleu sut a pham y gwneir penderfyniadau cynllunio, a sut y gall y cyhoedd fod yn rhan o'r broses. Ond canfuom fod y cyhoedd yn aml yn llai ymwybodol ble i gael gafael ar wybodaeth a sut y mae'r 'system' yn gweithio. Mae hyn yn rhannol yn adlewyrchiad o gymhlethdod y prosesau polisi cynllunio a rheoli datblygu. Ond mae hefyd yn adlewyrchu pa mor dda y mae awdurdodau cynllunio lleol yn cyfathrebu gyda'r cyhoedd, yn eu hysbysu ac yn eu cynnwys.
- 1.13 Mae awdurdodau cynllunio'n fwyfwy ymwybodol o'r angen i gryfhau gweithgarwch ymgysylltu a chynnwys, yn enwedig yng ngwaith pwyllgorau cynllunio. Yn gadarnhaol, mae tri awdurdod ar hugain yn darparu gwybodaeth ar-lein am geisiadau cynllunio (dim ond Blaenau Gwent ac Ynys Môn sydd ddim) ac mae gan 22 swyddog ar ddyletswydd i roi cyngor i ymgeiswyr (Pen-y-bont ar Ogwr, Ceredigion a Gwynedd yw'r eithriadau)¹⁰.
- 1.14 Canfuom hefyd fod awdurdodau cynllunio'n annog y cyhoedd i siarad yng nghyfarfodydd pwyllgorau cynllunio ac yn hybu'r arfer o'u gwe-ddarlledu. Fodd bynnag, er bod 24 o'r 25 pwyllgor cynllunio'n caniatáu i aelodau'r cyhoedd annerch y pwyllgor (dim ond Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful sy'n peidio â gwneud hynny), dim ond 11 o'r 25 o bwyllgorau cynllunio sy'n gwe-ddarlledu cyfarfodydd¹¹. Mae hefyd yn wir bod mynediad cyhoeddus at gyfarfodydd gormod o bwyllgorau cynllunio'n dal i fod yn gyfyngedig i'r rhai sy'n rhydd i fod yn bresennol yn ystod y dydd ac ychydig sy'n cynnal cyfarfodydd yn y lleoliadau y mae'r ceisiadau cynllunio'n ymwneud â hwy. Gall hyn arwain at bresenoldeb a diddordeb cyfyngedig gan y cyhoedd yng ngwaith awdurdodau cynllunio lleol.

¹⁰ <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2018-12/planning-performance-framework-table-oct-2017-sep-2018.xlsx>

¹¹ <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2018-12/planning-performance-framework-table-oct-2017-sep-2018.xlsx>

- 1.15 Er enghraifft, dywedodd un dinesydd a ymatebodd i'n harolwg fod 'hyder y cyhoedd yn yr awdurdod cynllunio lleol yn cael ei danseilio'n ddifrifol gan ddiffyg tryloywder ac ymgynghori. Nid wneir nemor ddim i gynnwys y cyhoedd mewn penderfyniadau ynghylch cynllunio yn y dyfodol ac mae'r mater yn cael ei wleidyddoli'n fwyfwy'. Daeth ymatebydd arall i'r casgliad canlynol: 'nid yw beth bynnag y mae'r adran gynllunio'n ei wneud yn arwain at wneud fy nhref yn lle harddach na hapusach. Nid yw fy nghymuned erioed wedi ymddangos fel pe bai wedi'i phegynnu'n fwy, fel pe bai'n fwy ynysig ac yn fwy anghysurus â hi ei hun, ac nid yw'r ffordd y caiff ein lleoedd byw eu dylunio'n lleddfu pethau'.
- 1.16 Yn ddealladwy, mae'r rhai sy'n defnyddio gwasanaethau cynllunio a rheoli datblygu yn deall yn well sut y mae'r system yn gweithio. Ond hyd yn oed yma mae ein canfyddiadau'n amlygu pryderon ynghylch ymgysylltu a chynnwys. Fe wnaeth dinasyddion a sefydliadau a arolygwyd ac a gyfwelwyd gennym sy'n defnyddio gwasanaethau cynllunio'n rheolaidd sylwadau ynghylch anawsterau awdurdodau cynllunio o ran ymgysylltu â rhanddeiliaid ynghylch cynigion cynllunio a'u goblygiadau posibl. Mae cyfathrebu'n aml yn seiliedig ar ddulliau traddodiadol megis hysbysebion yn y wasg leol, danfon llythyrau a gosod hysbysiadau ar bolion lamp, sy'n aml yn cael eu rhagnodi mewn canllawiau¹². Nid yw'r rhain o anghenraid yn gyson â'r modd y mae llawer o ddinasyddion a rhanddeiliaid yn cael gwybodaeth yn yr oes ddigidol ac yn oes y ffonau clyfar.
- 1.17 Nododd dros hanner y dinasyddion a ymatebodd i'n harolwg eu bod yn anfodlon ar eu hawdurdod cynllunio lleol o ran sut y gwnaethant ymdrin â sylwadau a gyflwynwyd ganddynt fel rhan o fabwysiadu'r cynllun datblygu, ac roedd traean yn anhapus gyda'r ffordd yr oedd awdurdodau wedi ymdrin â'u sylwadau ar geisiadau cynllunio eraill a oedd yn effeithio ar eu hamgylchedd lleol, eu cymuned leol neu eu cartref. Er enghraifft, dywedodd un ymatebydd i'n harolwg cyhoeddus, 'yn ôl eu natur, nid yw cynllunwyr yn gyfathrebwyr da. Nid yw'r rhan fwyaf o bobl hŷn yn berchen ar gyfrifiadur, felly nid ydynt yn gallu gwirio sut y mae ceisiadau cynllunio sy'n effeithio arnynt hwy'n mynd rhagddynt... Mae angen i gynllunwyr uwchsgilio'u hymdrechion cyfathrebu'. Yn yr un modd, dywedodd ymatebydd arall, 'Fe gnociais ar 27 o dai ac nid oedd yr un deiliad tŷ'n gyfarwydd â'r ardaloedd ymgeisiol, yn ymwybodol o'r newid defnydd arfaethedig neu'n ymwybodol y gallent wrthwynebu'. Rydym yn cydnabod yr her y mae awdurdodau cynllunio lleol yn ei hwynebu o ran cyfathrebu gyda dinasyddion a'u cynnwys. Nid oes un ffordd gywir o wneud hyn ac mae angen i awdurdodau cynllunio lleol ystyried yr ystod lawn o opsiynau ar gyfer cynnwys sydd ar gael iddynt.

¹² Mae Gorchymyn Gweithdrefn Rheoli Datblygu 2012 yn nodi'r gofyniad lleiaf o ran ymgysylltu y mae'n rhaid i awdurdod cynllunio lleol ei wneud.

- 1.18 Mae Polisi Cynllunio Cymru yn cyflwyno cysyniad Cynlluniau Lleoedd fel elfen allweddol i bennu defnydd, cadwraeth a datblygiad tir ar lefelau lleol iawn. Yng Nghymru, mae Cynlluniau Lleoedd yn wahanol i Loegr lle mae eu cynlluniau cyfatebol – Cynlluniau Cymdogaeth – yn ystyriaethau perthnasol ac yn rhan o fframwaith ehangach Cynlluniau Lleol. Mae Cynlluniau Lleoedd yn cael eu cyflwyno fesul tipyn gydag enghreifftiau da'n bodoli yn Aberhonddu¹³, Yr Wyddgrug¹⁴ ac Eryri¹⁵. Mae canllawiau o ansawdd da wedi cael eu datblygu ar gyfer Cynllunio Lleoedd gan Awdurdod Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog¹⁶ ar sut i gynnwys rhanddeiliaid i ddatblygu'r cynlluniau a chytuno ar flaenoriaethau ar gyfer y dyfodol. Ceir tystiolaeth dda sy'n dangos sut y mae hyn wedi cael ei ddefnyddio'n effeithiol i gwblhau eu dau Gynllun Lle cyntaf yng Nghrucywel a'r Gelli Gandryll, gyda chynnydd da'n cael ei wneud ar Gynlluniau Lleoedd newydd yn Aberhonddu a Thalgarth hefyd.
- 1.19 Er bod angen i awdurdodau cynllunio lleol daro cydbwysedd rhwng galwadau a dylanwadu sy'n cystadlu â'i gilydd, canfu ein gwaith maes a'n harolygon rai negeseuon cyson ynglŷn â ble y dylai dewisiadau a phenderfyniadau cynllunio orwedd. Yn bwysig, mae dinasyddion a chyrrff sy'n gweithio'n gyson o fewn y system gynllunio'n cydnabod yr angen i gynllunio gadw ffocws lleol, ac awdurdodau cynllunio lleol sydd yn y sefyllfa orau i gyflawni hyn.
- 1.20 Er bod atebolrwydd lleol yn cael ei werthfawrogi, mae canfyddiadau ein harolwg hefyd yn dangos bod cefnogaeth i Lywodraeth Cymru yn hytrach nag awdurdodau cynllunio lleol ac i Lywodraeth y DU fod â mwy o ddylanwad a rheolaeth ar brosiectau datblygu mwy o arwyddocâd cenedlaethol. Mae'r dull hwn yn gyson â Deddf 2015 sy'n cyflwyno proses gydsynio newydd ar gyfer datblygiadau o arwyddocâd cenedlaethol¹⁷.
- 1.21 Er bod arnynt eisiau gweld penderfyniadau cynllunio'n cael eu gwneud yn bennaf gan lywodraeth ar y lefel isaf bosibl, mae adborth hefyd yn dangos yn gyson nad yw defnyddwyr a buddiolwyr y system gynllunio'n credu bod awdurdodau cynllunio lleol yn ddigon uchelgeisiol i helpu i gyflawni'r gwelliannau y mae eu hangen yn eu cymuned. Mae dinasyddion yn teimlo rhwystredigaeth bod cynllunwyr yn canolbwyntio gormod ar geisiadau unigol ac yn peidio â chanolbwyntio digon ar roi anogaeth a chefnogaeth i greu cymuned fwy ffyniannus a chynaliadwy – **Arddangosyn 5**.

13 Gweler **Cynlluniau Lleoedd Aberhonddu**

14 Gweler **Cynllun Tref yr Wyddgrug**

15 Gweler **Cynllun Lle Partneriaeth Eryri**

16 Gweler **beacons-mpa.gov.uk/strategy-and-policy/place-plans**

17 Mae Datblygiadau o Arwyddocâd Cenedlaethol fel arfer yn ddatblygiadau ar raddfa fawr sy'n ymwneud ag ynni, trafnidiaeth, dŵr neu wastraff y mae Gweinidogion Cymru'n penderfynu yn eu cylch.

Arddangosyn 5 – adborth dinasyddion ar ‘weledigaeth’ ac ‘uchelgais’ awdurdodau cynllunio lleol

Mae dinasyddion yn cydnabod y cyfraniad pwysig y gall cynllunio'i wneud i lesiant ond maent yn pryderu nad oes digon o weledigaeth ac uchelgais gan awdurdodau cynllunio lleol.

Mae'r system gynllunio bresennol yn ddiffygiol yn strwythurol ac yn 'drafodiadol' o ran dull; mae angen iddi fod yn fwy creadigol, arloesol a dynamig o ran ei dull ac yn fwy organig. Er mwyn i ni fod ag unrhyw siawns o gynllunio ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol a llesiant Cymru, dylid gwneud yn siŵr bod egwyddorion Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn dod yn realiti.

Rwy'n meddwl bod y system gynllunio yn arbennig yn methu ag ystyried goblygiadau ei phenderfyniadau cynllunio ar gyfer y seilwaith yn y tymor hir – gyda datblygiadau tai mawr yn cael eu cytuno heb gynlluniau eglur, sy'n seiliedig ar ystyriaeth fanwl, ar gyfer ffyrdd, ysgolion ac ati yn yr ardal. Mae traffig a pharcio yn y ddinas eisoes yn broblem fawr ac mae'n ymddangos fel pe bai penderfyniadau cynllunio'n cael eu gwneud ar wahân i bob ystyriaeth arall.

Mae angen gweledigaeth gliriach a chryfach...
Mae lwc o blaid y dewr.

Dylai fod a wnelo cynllunio â mwy na dim ond defnyddio llawer o eiriau i siarad am ddefnyddio tir. Mae cyfle yma i ysbrydoli pobl i wella'u hamgylchedd, cymell dylunio da, a hyrwyddo enghreifftiau o gynlluniau da. Caiff y system gynllunio yng Nghymru ei llywio gan ofn methu yn hytrach na gweledigaeth gyffredin ynglŷn â sut y gallai'r dyfodol edrych.

... mae cynllunwyr yn canolbwyntio dim ond ar yr elfennau technocratig ar gynllunio defnydd tir, nid sut y bydd y lle'n edrych ac yn teimlo yn y tymor hir. Nid yw dylunio a thechnoleg ofodol, y cyfryngau cymdeithasol, a rhith-wirionedd yn cael eu defnyddio i ddangos i bobl beth sy'n bosibl.

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru, Arolwg Cyhoeddus 2018-19.

1.22 Mae sylwadau yn yr arolwg yn dangos bod ar ddinasyddion eisiau gweld awdurdodau cynllunio lleol yn gwella'u ffordd o fynd ati ac yn dod yn fwy eofn, uchelgeisiol a gweledigaethol. Fodd bynnag, mae ein harolwg yn dangos nad oes gan awdurdodau cynllunio lleol y capasiti i fodloni'r dyheadau cynyddol hyn ac yn yr adran nesaf o'r adroddiad byddwn yn nodi rhai o'r anawsterau hyn.

Rhan 2

Mae capasiti annigonol ac adnoddau sy'n mynd yn llai yn erydu cydnerthedd awdurdodau cynllunio

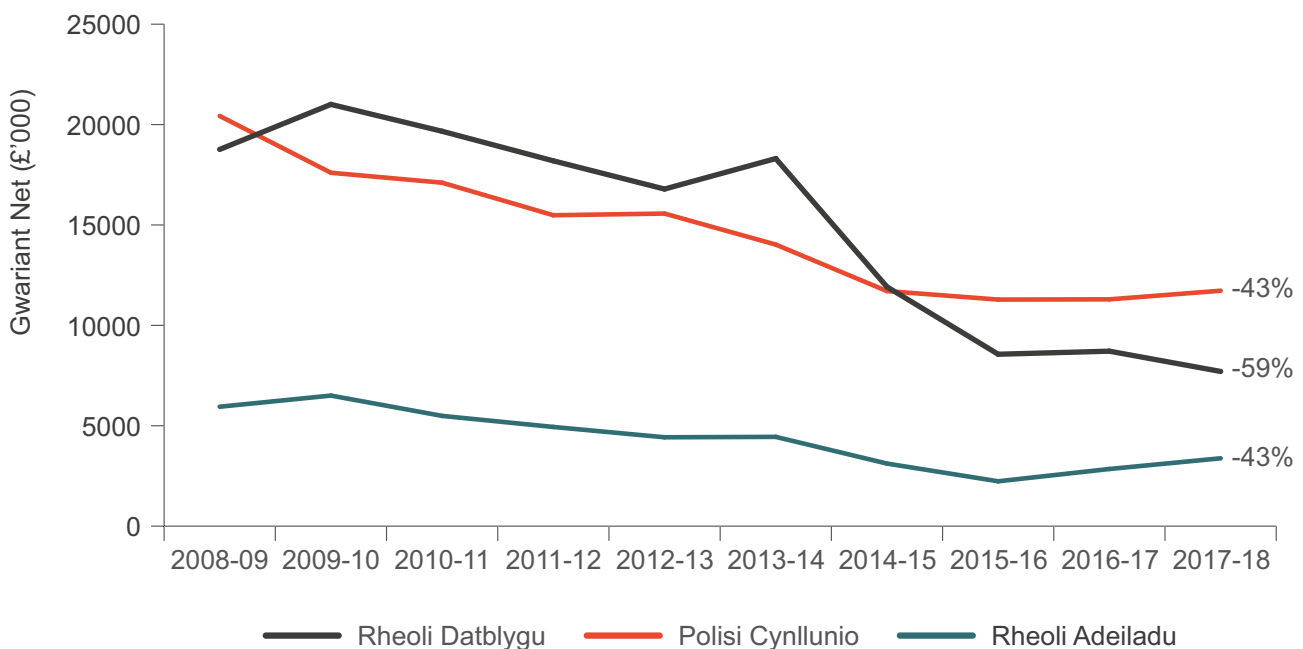
2.1 Yn yr adran hon o'r adroddiad rydym yn asesu cydnerthedd gwasanaethau cynllunio, gan edrych ar newidiadau mewn cyllid, incwm a gwariant. Rydym yn archwilio'r gostyngiad mewn cyllidebau dros y degawd diwethaf ac effaith y newidiadau hyn ar niferoedd a rolau staff. Rydym hefyd yn ystyried sut y mae awdurdodau'n ymateb i'r her hon i sicrhau bod ganddynt ddigon o gapasiti i gyflawni eu cyfrifoldebau statudol. Yn olaf, rydym yn ystyried sut y maent yn cydweithio i gryfhau eu cydnerthedd.

Bu gostyngiad sylweddol yn adnoddau awdurdodau cynllunio

2.2 Mae gwariant awdurdodau cynllunio lleol wedi gostwng yn sylweddol yn y degawd diwethaf. Mewn termau real, mae gwariant net wedi gostwng 50% o £45.1 miliwn yn 2008-09 i £22.8 miliwn yn 2017-18 – **Arddangosyn 6**. Ym maes rheoli datblygu y gwelwyd y gostyngiad mwyaf, lle mae'r cyllid wedi gostwng 59%.

Arddangosyn 6 – gwariant net gan awdurdodau lleol ar wasanaethau cynllunio mewn termau real yng Nghymru rhwng 2008-09 a 2017-18.

Bu gostyngiad sylweddol mewn gwariant ar gynllunio yn y degawd diwethaf

Ffynhonnell: Data Alldro Refeniw (RO), StatsCymru. Dadansoddiad gan Swyddfa Archwilio Cymru gan ddefnyddio datchwyddyddion 2009.

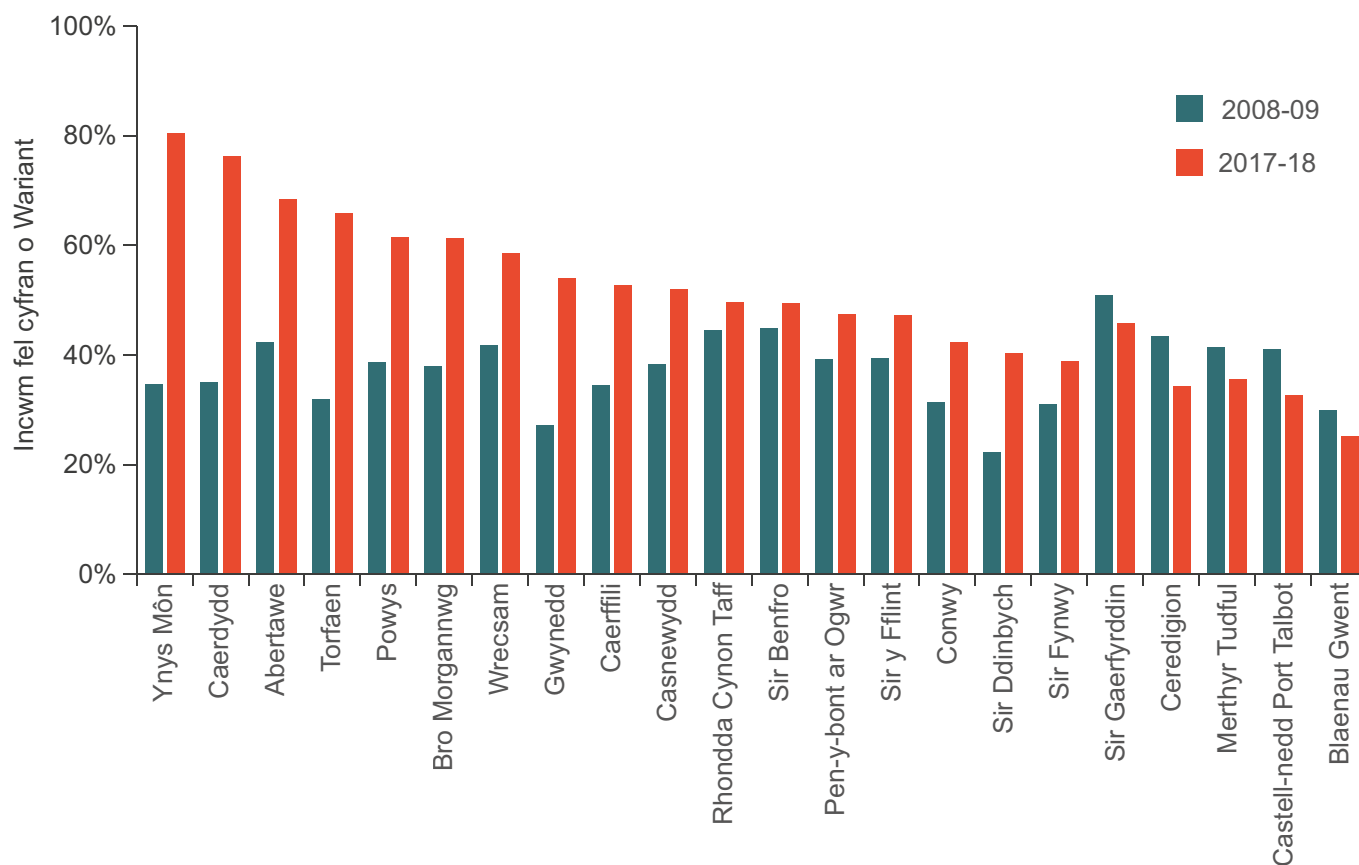
- 2.3 Roedd yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol a gafodd ei ystyried gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru wrth graffu ar y Ddeddf yn nodi mai cost cyflawni'r Ddeddf gyfan dros y pum mlynedd gyntaf fyddai £6.1 miliwn. Byddai'r gost hon yn cael ei gwrthbwysu gan gyfanswm arbedion o £7.9 miliwn, gan adael arbedion net sy'n weddill o £1.8 miliwn. Daeth yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol i'r casgliad y byddai gweithredu'r Ddeddf yn arwain at gynnydd o £0.5 miliwn yng ngwariant Llywodraeth Cymru, cynnydd o ychydig dros £1 miliwn mewn gwariant gan y 25 awdurdod cynllunio lleol, ac arbedion o ychydig dros £3.5 miliwn ar gyfer y diwydiant datblygu ac eraill¹⁸. Dengys ein dadansoddiad bod gwariant net awdurdodau cynllunio lleol, ers 2014-15, wedi gostwng £3.9 miliwn, yn hytrach na chynyddu £0.9 miliwn.

Ceir cyfleoedd i gynyddu incwm a lleihau cymorthdaliadau ar gyfer gwasanaethau cynllunio

- 2.4 O ystyried yr angen i awdurdodau lleol leihau eu gwariant net yn unol â thoriadau mewn cyllid canolog, mae llawer o awdurdodau yn adolygu gwasanaethau i sicrhau, lle y bo'n briodol, eu bod yn gwneud y gorau o gyfleoedd i gynyddu incwm i'r eithaf. Er bod angen cymhorthdal ar yr holl awdurdodau cynllunio o hyd, rhwng 2008-09 a 2017-18, roedd gan 17 o'r 22 awdurdod lleol sefyllfa well o ran cymhorthdal gyda lefel y gwariant ar wasanaethau cynllunio'n gostwng a lefel yr incwm bellach yn talu am gyfran uwch o'r gost – **Arddangosyn 7**.

Arddangosyn 7 – incwm fel cyfran o wariant ar gyfer yr holl wasanaethau cynllunio fesul awdurdod lleol yn 2008-09 a 2017-18

Mae gan y rhan fwyaf o wasanaethau cynllunio awdurdodau lleol sefyllfa sy'n gwella o ran cymhorthdal.

Ffynhonnell: Data Alldro Refeniw (RO), StatsCymru. Dadansoddiad gan Swyddfa Archwilio Cymru¹⁹.

2.5 Mae dau faes gweithgarwch lle mae awdurdodau cynllunio lleol yn codi am y gwasanaethau y maent yn eu darparu – rheoli datblygu a rheoli adeiladu. Llywodraeth Cymru sy'n pennu'r fffioedd rheoli datblygu. Mae'r rhain yr un fath ar gyfer yr holl awdurdodau cynllunio yng Nghymru a chafodd y fffioedd eu diwygio ddiwethaf yn 2015²⁰.

19 Nid oes unrhyw ddata cenedlaethol wedi'i gyhoeddi ar gyfer y tri Awdurdod Parc Cenedlaethol.

20 Rheoliadau Cynllunio Gwlad a Thref (Fffioedd am Geisiadau, Ceisiadau Tybiedig ac Ymweliadau Safle) (Cymru) 2015 www.legislation.gov.uk/wsi/2015/1522/contents/made

- 2.6 Dengys ein dadansoddiad, yn 2017-18, fod incwm mewn termau real fel cyfran o wariant wedi cynyddu'n sylweddol ar gyfer gwaith rheoli datblygu a'i fod bellach yn rhoi cyfrif am 70% o gyfanswm cost y gwasanaethau hyn. Fodd bynnag, er bod incwm yn cynyddu, ceir amrywiad eang mewn perfformiad. Mae dau awdurdod lleol – Ynys Môn a Chaerdydd – yn casglu mwy o incwm o weithgarwch rheoli datblygu nag y mae'n ei gostio i ddarparu'r gwasanaeth hwn. Mae'r 20 awdurdod sy'n weddill i gyd yn gweithredu â lefelau amrywiol o gymhorthdal, sy'n amrywio o 6.7% i 65.7% o gost y gwasanaeth (gweler **Atodiad 3**).
- 2.7 Yn wahanol i reoli datblygu, caiff ffioedd gwasanaethau rheoli adeiladu eu pennu gan bob awdurdod lleol. Er bod incwm bellach yn 68% o gost gwasanaethau rheoli adeiladu, dengys ein hymchwil bod hyn wedi aros yn ddigynfnewid yn y blynyddoedd diwethaf ac nad yw'r un awdurdod yn adfer cost lawn ei wasanaeth rheoli adeiladu. Mae cymorthdaliadau'n amrywio o 0.2% i 76.2% o gost y gwasanaethau (gweler **Atodiad 4** ar gyfer ein dadansoddiad manwl).
- 2.8 Darperir cymorthdaliadau ar gyfer gwasanaethau yn aml oherwydd awydd i gynyddu i'r eithaf nifer y defnyddwyr ac i roi cymorth i gyflawni'r blaenoriaethau strategol ehangach. Mae gwasanaethau rheoli adeiladu hefyd mewn cystadleuaeth â'r sector preifat ac o ganlyniad mae angen iddynt sicrhau bod gwasanaethau'n cael eu priso'n gystadleuol. Fodd bynnag, mae angen hefyd i awdurdodau ystyried eu hamgylchedd gweithredu a nodi sut y gallant leihau lefel y cymhorthdal y maent yn ei roi i wasanaethau i wella cynaliadwyedd ariannol a chryfhau cydnherthed.
- 2.9 Gan ddefnyddio data cyhoeddus a gasglwyd o wefannau awdurdodau, rydym yn nodi yn **Arddangosyn 8** y gyfres o daliadau a godir am wasanaethau rheoli adeiladu i godi un annedd²¹. Mae'r gwahaniaeth rhwng y tâl rheoli adeiladu rhataf a drutaf yn sylweddol. Hyd yn oed wrth ystyried ffactorau lleol a'r gwahaniaeth posibl o ran darparu ac ansawdd gwasanaethau, mae graddfa ac ystod y costau'n eang iawn.

21 Mae gan y rhan fwyaf o awdurdodau gynlluniau ffioedd ar-lein ac maent yn darparu canllawiau manwl i gynorthwyo ymgeiswyr. Fodd bynnag, nid yw pob awdurdod yn cyhoeddi cynllun ffioedd ar gyfer ei wasanaethau rheoli adeiladu. Mae ein dadansoddiad ni'n seiliedig ar wybodaeth a goladwyd o wefannau 12 awdurdod lleol.

Arddangosyn 8 – enghraifft o daliadau rheoliadau adeiladu awdurdodau lleol 2018-19

Ceir amrywiad eang o ran faint y mae gwasanaethau Rheoli Adeiladu'n ei godi am yr un gweithgaredd.

Eitem	Tâl isaf	Tâl uchaf	Gwahaniaeth
Cynlluniau Llawn Newydd – Ffi cynllun ar gyfer un annedd (A)	£140.74	£241.20	+71.4%
Cynlluniau Llawn Newydd – Archwiliad ar gyfer un annedd (B)	£225.72	£532.00	+135.7%
Ffi Hysbysiad Adeilad Newydd ar gyfer un annedd (C)	£383.04	£785.22	+105.0%
Taliad cyfansawdd ar gyfer A, B ac C ar gyfer un annedd	£732.00	£1,098.00	+50.0%
Tal unioni ²² ar gyfer un annedd	£510.72	£948.75	+85.8%

Ffynhonnell: Dadansoddiad Swyddfa Archwilio Cymru o gynlluniau Ffioedd Rheoli Adeiladu ar-lein.

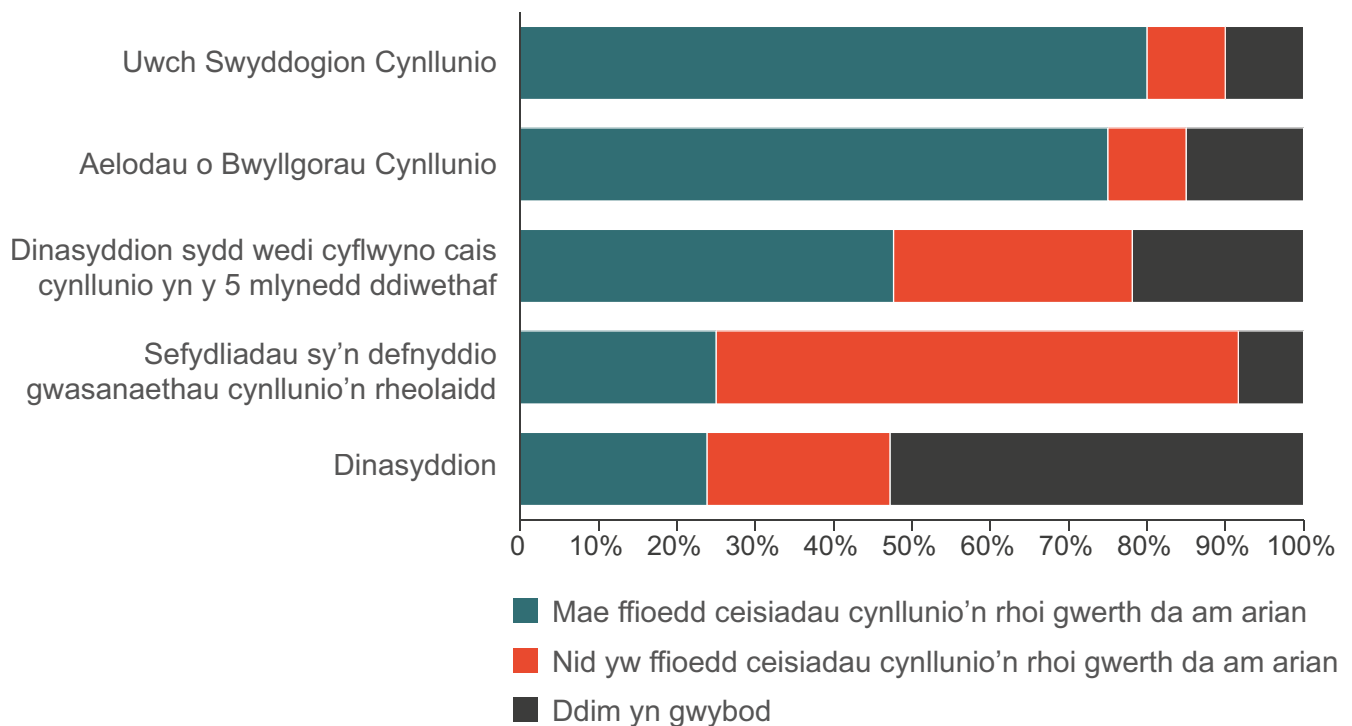
2.10 Ar ddiwedd 2017-18, roedd y diffyg cyfunol rhwng incwm a gwariant rheoli datblygu ac adeiladu'n £11.1 miliwn. Mae'r canfyddiadau yn **Arddangosyn 8**, a'n dadansoddiad manylach a nodir yn **Atodiadau 3 a 4** yn amlygu bod cyfle i Lywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol adolygu cynlluniau ffioedd cyfredol i sicrhau eu bod yn rhoi adlewyrchiad gwell o gost darparu'r gwasanaethau hyn, ac rydym wedi gwneud argymhellion i'r perwyl hwn²³. Fodd bynnag, mae angen taro cydbwysedd rhwng cynyddu ffioedd a sicrhau bod unrhyw gynnydd yn cael ei adlewyrchu gan wasanaeth o ansawdd gwell. Mae hyn yn arbennig o berthnasol gan bod canfyddiadau ein gwaith arolwg yn amlygu nad yw llawer o'r rhai sy'n defnyddio gwasanaethau cynllunio'n teimlo bod ffioedd cyfredol yn cynrychioli 'Gwerth Da am Arian' – **Arddangosyn 9**.

22 Gall gwasanaethau Rheoli Adeiladu gael eu darparu cyn i waith gael ei wneud neu eu cymhwyso'n ôl-weithredol ar ôl i waith ddigwydd. 'Unioni' yw'r enw ar waith a gymeradwyir ar ôl iddo gael ei wneud.

23 Pe bai'r holl awdurdodau cynllunio lleol a Llywodraeth Cymru yn rhoi ein hargymhelliad ar waith yn llawn, byddai'r arbedion posibl yn gyfwerth â rhyw £11.1 miliwn. Pe bai Llywodraeth Cymru yn cynyddu taliadau Rheoli Datblygu i dalu'r gost, yna byddai hyn yn arwain at arbedion o £7.7 miliwn. Pe bai'r holl awdurdodau lleol yn mynd i'r afael â'u diffyg Rheoli Adeiladu byddai hynny'n dwyn arbedion o £3.4 miliwn.

Arddangosyn 9 – canfyddiadau'r arolwg wrth ystyried a yw ffioedd cynllunio awdurdodau lleol yn cynrychioli 'Gwerth am Arian'

Ceir gwahaniaeth barn rhwng y rhai sy'n gweinyddu ac yn defnyddio gwasanaethau cynllunio wrth ystyried a yw ffioedd yn cynrychioli 'Gwerth Da am Arian'

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru, Arolygon pwyllgorau cynllunio, uwch swyddogion cynllunio, rhanddeiliaid a dinasyddion, Ionawr 2019.

Nid yw'r capasiti'n ymestyn yn ddigon pell, ac mae awdurdodau cynllunio'n ei chael yn anodd cyflawni swyddogaethau allweddol, ond dim ond cynnydd cyfyngedig a fu o ran gwella cydnerthedd

- 2.11 Gweithlu awdurdod yw un o'i asedau gorau ac mae cyfran sylweddol o wariant yn mynd ar staffio. Fodd bynnag, yn y cyfnod cyfredol o gyni cyllidol hirfaith, mae awdurdodau'n aml yn mantoli cyllidebau trwy ostwng nifer eu staff. Mae canfyddiadau ein harolygon gydag uwch swyddogion cynllunio, aelodau o bwyllgorau cynllunio a sefydliadau sy'n defnyddio gwasanaethau cynllunio'n rheolaidd i gyd yn nodi bod gostyngiad sylweddol wedi bod mewn staff dros y degawd diwethaf. O ganlyniad, mae awdurdodau cynllunio lleol yn ei chael yn anodd cyflawni eu cyfrifoldebau, maent yn gorfod rheoli capasiti o un wythnos i'r llall, a dim ond o drwch blewyn y maent yn ymdopi. Hefyd, dros amser mae'r staff cynllunio mwy profiadol yn ymddeol ac nid oes staff yn cael eu penodi yn eu lle sy'n arwain at ddiffyg mewn sgiliau, profiad a 'gwybodaeth ymarferol arbennig'.
- 2.12 Er bod awdurdodau wedi ceisio gwarchod a chadw sgiliau a chapasiti menw meysydd allweddol, yn anad dim polisi cynllunio, bu gostyngiadau sylweddol mewn meysydd eraill. Ceir cryn dipyn o gysondeb hefyd o ran ble mae bylchau mewn adnoddau'n cael eu teimlo'n fwyaf difrifol – arbenigwyr dylunio, dadansoddwyr data, swyddogion ymchwil, arbenigwyr seilwaith a swyddogion cynllunio dan hyfforddiant (gweler [Atodiad 5](#) ar gyfer canlyniadau manwl yr arolwg). Mae'r duedd hon yn adlewyrchu dyhead awdurdodau i warchod staff rheng-flaen a'r gwasanaethau a ddarperir hyd y gellir, ond mae'r gostyngiad yn nifer yr hyfforddeion yn achosi pryder. Fe wnaeth cyrff cynrychiadol, sefydliadau academiaidd ac awdurdodau lleol y cyfwelom ni â hwy i gyd amlygu bod buddsoddiad mewn hyfforddeion cynllunio wedi gostwng, ac mae nifer yn ofni nad yw 'cynllunio' yn cael ei ystyried yn yrfa ddeniadol mwyach.

2.13 Mae ymchwil gan y Sefydliad Cynllunio Trefol Brenhinol (RTPI)²⁴ yn amlygu hefyd nad oes gan brif swyddogion cynllunio safle blaenllaw na strategol mewn awdurdodau lleol mwyach, a bod gwerth a dylanwad canfyddadwy'r proffesiwn yn dal i leihau. Timau rheoli corfforaethol sy'n darparu arweinyddiaeth, gweledigaeth ac yn pennu blaenoriaethau ar gyfer ardaloedd gan bennu cyfeiriad strategol a gwneud penderfyniadau buddsoddi awdurdodau lleol. Mae goblygiadau penderfyniadau corfforaethol ar gyfer buddsoddiadau, seilwaith, gweithgarwch datblygu, gwasanaethau lleol a pholisïau newydd yn arwyddocaol, a gall prif swyddog cynllunio effeithiol a dylanwadol fod â rôl hollbwysig o ran cyrraedd y nodau polisi hyn a rhai ehangach. Fodd bynnag, canfu RTPI fod y swyddog cynllunio uchaf ei reng fel arfer ar y drydedd haen a bod 60% o'i gyfrifoldebau'n ymwneud â rheoli ystod o wasanaethau eraill. Er gwaethaf eu pwysigrwydd, mae gan wasanaethau cynllunio lai o adnoddau, amlygrwydd a dylanwad.

2.14 Mae ein dadansoddiad hefyd yn awgrymu bod awdurdodau cynllunio lleol yn ymdopi dim ond am bod nifer y ceisiadau y maent yn ymdrin â hwy wedi aros yr un fath heb unrhyw gynnydd sylweddol mewn niferoedd – **Arddangosyn 10**.

Arddangosyn 10 – nifer y ceisiadau cynllunio y penderfynwyd arnynt: cyfanswm ar gyfer Cymru a'r amrediad ar draws y 25 awdurdod cynllunio lleol

Mae nifer y ceisiadau cynllunio y penderfynwyd arnynt wedi aros yr un fath fwy neu lai ond ceir amrywiad eang yn yr ystod o geisiadau y mae awdurdodau cynllunio lleol yn ymdrin â hwy.

Blwyddyn	Cyfanswm Cymru	Nifer isaf	Nifer uchaf
2014-15	24,203	308	2,596
2015-16	25,247	362	3,053
2016-17	25,008	326	2,819
2017-18	24,098	307	2,636

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru, llyw.cymru/adroddiadau-blynyddol-ar-berfformiad-gwasanaethau-cynllunio?_ga=2.110424133.1992295880.1558953899-160543906.1551187863

24 www.rtpi.org.uk/media/3164426/chiefplanningofficers.pdf

- 2.15 Fe wnaeth rhanddeiliaid hefyd nodi materion ynglŷn â sgiliau cynllunwyr, yn enwedig y sgiliau y mae eu hangen i negodi cytundebau cymhleth. Fe wnaeth swyddogion cynllunio ac aelodau pwyllgorau cynllunio y siaradon ni gyda hwy nodi bod y diffyg capasiti yn eu hatal rhag cymryd gormod o risgiau am eu bod yn ofni cost colli apeliadau yn erbyn penderfyniadau cynllunio. Mae'r gostyngiad mewn adnoddau hefyd yn golygu bod awdurdodau cynllunio lleol yn aml yn methu â chystadlu â lefel yr arbenigedd cyfreithiol a ddefnyddir gan ddatblygwyr wrth apelio.
- 2.16 Mae natur cynllunio fel proffesiwn yn newid hefyd ac nid yw'n ymwneud â defnydd tir yn unig mwyach. Fel a nodwyd yn Adran 1, mae cynllunio'n gwneud cyfraniad pwysig at yr agenda llesiant cenedlaethau'r dyfodol a cheir disgwyliadau uwch o ran cynnwys rhanddeiliaid, dinasyddion a'r gymuned, ac nid dim ond ymgysylltu â hwy, yn fwy effeithiol. Mae'r dystiolaeth o'n hadolygiad yn amlygu'r ffaith nad yw awdurdodau lleol ar eu pen eu hunain, gyda llai o adnoddau, disgwyliadau cynyddol a chapasiti sy'n mynd yn llai, yn gallu ymatebi'r galw a osodir arnynt. Mae'n rhaid wrth ddull cydweithredol ac integredig gan weithio gydag eraill. Fodd bynnag, er bod uwch swyddogion ac aelodau o bwyllgorau cynllunio a ymatebodd i'n harolwg wedi amlygu eu bod yn cydweithio ac yn integreiddio gwasanaethau i leihau costau a meithrin capasiti, canfuom dystiolaeth gyfyngedig yn unig bod hyn yn digwydd. Yn hytrach na hynny, mae'r rhan fwyaf o awdurdodau cynllunio'n gwneud popeth â llai o adnoddau.
- 2.17 Canfu ein hadroddiad rai dulliau cadarnhaol o wella effeithlonrwydd a pherfformiad a lleihau costau. Er enghraifft, mae proses gofrestru a gwasanaeth cyngor a chanllawiau Cyngor Dinas Casnewydd yn helpu'r awdurdod i reoli ceisiadau'n well a rhyddhau capasiti. Mae gan Gyngor Sir Ceredigion un 'Tîm Datblygu', sy'n integreiddio polisi cynllunio â gwasanaethau rheoli datblygu ac adeiladu i ddod o hyd i'r ffordd fwyaf effeithlon a chyfleus o ddarparu gwasanaethau cynllunio ar gyfer dinasyddion. Mae'r dull tîm datblygu hefyd yn helpu datblygwyr a phenseiri trwy'r broses gynllunio a rheoliadau adeiladu. Gall ethos tîm datblygu roi sicrwydd o ran y lefel o wasanaeth y gellir ei disgwyl a rhoi arweiniad a chyngor ynghylch yr wybodaeth sy'n ofynnol cyn ac yn ystod y broses cynllunio a rheoliadau adeiladu. Fodd bynnag, dim ond tri awdurdod cynllunio lleol sy'n hysbysebu'r gwasanaeth hwn ar eu gwefan ac yn cyfeirio ato mewn canllawiau cynllunio.

- 2.18 Mae'r broses Cynlluniau Datblygu yn Lloegr yn debyg i Gymru, a cheir rhai enghreifftiau da o'r modd y mae awdurdodau wedi ceisio datblygu eu cydnerthedd trwy gydweithio. Er enghraifft, mae Cyngor Dinas Plymouth, Cyngor Dosbarth De Hampshire a Chyngor Bwrdeistref Gorllewin Dyfnaint wedi datblygu, ac yn ddiweddar wedi mabwysiadu, Cyd-gynllun Lleol Plymouth a De Ddwyrain Dyfnaint. Mae gweithio gydag Awdurdod Parc Cenedlaethol Dartmoor a Bargaen Ddinesig Penrhyn y De Orllewin hefyd wedi galluogi'r tri awdurdod lleol i wireddu arbedion o fwy nag £1.5 miliwn a chyflogi tri swyddog cynllunio dan hyfforddiant. Mae dulliau tebyg wedi cael eu datblygu rhwng y cynghorau sir a bwrdeistref yn Suffolk sydd wedi arwain at arbedion net o £2.2 miliwn a gostyngiad mewn canllawiau cynllunio atodol o 52 o ganllawiau i 12 .
- 2.19 Hyd yma, dim ond Cyngor Sir Ynys Môn a Chyngor Sir Gwynedd sydd wedi datblygu Cynllun Datblygu Lleol ar y cyd ac sydd â thîm polisi cynllunio ar y cyd, er nad yw hyn yn cwmpasu nac yn cynnwys Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri a ddewisodd beidio â gweithio gyda hwy. Er bod gan weinidogion Llywodraeth Cymru y pwerau i orchymyn bod awdurdodau cynllunio lleol yn cydweithio ac yn uno, a/neu ei gwneud yn ofynnol iddynt gynhyrchu Cynlluniau Datblygu Lleol dan y Ddeddf, nid yw'r pwerau hyn wedi cael eu defnyddio eto.
- 2.20 Mae dinasyddion y gwnaethom ni eu harolygu'n cydnabod yr heriau y mae awdurdodau'n eu hwynebu ac roedd nifer yn teimlo bod cynllunwyr yn ceisio gwneud eu gorau â'r adnoddau sydd ganddynt. Fodd bynnag, dengys trwch ein tystiolaeth fod niferoedd staff sy'n gostwng, colli profiad, llai o hyfforddiant a hyfforddeion a rôl lai amlwg i gynllunio mewn strwythurau penderfynu strategol yn codi rhai pryderon gwirioneddol ynghylch cydnerthedd y gwasanaeth yn y dyfodol. Yn wir, roedd nifer o ymatebwyr i'r arolwg o'r farn bod lefel yr arbenigedd mewn awdurdodau cynllunio wedi erydu dros y blynyddoedd diwethaf ac nad yw'r gwasanaeth yn 'addas ar gyfer y diben' nac yn gallu darparu'r hyn y mae ei angen. Mae hyn yn codi rhai cwestiynau pwysig wrth ystyried pa mor gynaliadwy yw gwasanaethau cynllunio, a pha un a allant gyflawni'r rôl a ddisgwylir gan lawer yn y broses o lunio dyfodol Cymru.

Rhan 3

Mae amseroldeb ac ansawdd prosesau penderfynu'n amrywio'n eang ac mae perfformiad o ran rheoli ceisiadau'n wael

- 3.1 Yn yr adran hon o'r adroddiad rydym yn crynhoi effeithiolrwydd ac effaith prosesau penderfynu awdurdodau cynllunio lleol a pha mor dda y maent yn perfformio yn erbyn mesurau cenedlaethol.

Mae ffocws prosesau penderfynu pwyllgorau cynllunio'n amrywio'n eang ac mae lefel yr argymhellion gan swyddogion a gaiff eu gwrthdroi'n dal i fod yn uchel

- 3.2 Er bod awdurdodau cynllunio lleol wedi sefydlu trefniadau a pholisïau llywodraethu eglur ar gyfer rheoli gwasanaethau cynllunio, canfuom fod cyfleoedd sylweddol i wella effeithiolrwydd pwyllgorau. Wrth edrych ar sampl o bwyllgorau cynllunio canfuom fod gwahaniaethau mawr rhwng ansawdd a threfniadau gweinyddu cyfarfodydd. Mae maint pwyllgorau cynllunio'n amrywio hefyd gan fod 20 aelod ar bedwar ohonynt. Gall hyn ei gwneud yn anodd rheoli cyfarfodydd. Er bod rhai cyfarfodydd yn cael eu cadeirio'n dda gyda rheolaeth eglur ac effeithiol ar fusnes, mae eraill yn canolbwyntio gormod ar faterion plwyfol a mân faterion a ddylai fod wedi cael eu dirprwyo i swyddogion.
- 3.3 Gwelsom hefyd rai swyddogion cynllunio mewn awdurdodau lleol yn dioddef ymddygiad amhriodol a phwysau gan aelodau'r pwyllgor cynllunio. Yn aml, mae angen i uwch swyddogion cynllunio a chyfreithiol ymyrryd i sicrhau bod y pwyllgor cynllunio'n aros ar y trywydd cywir ac yn deall terfynau a maint eu cyfrifoldebau i osgoi gwneud penderfyniadau gwael. Er gwaethaf hyn, nid yw'n anghyffredin ychwaith bod penderfyniadau'n cael eu gohirio neu fod oedi cyn eu gwneud, yn aml am gyfnodau hir.
- 3.4 Er bod y mwyafrif o aelodau pwyllgorau cynllunio ac uwch swyddogion a ymatebodd i'n harolygon yn credu bod eu pwyllgor cynllunio'n deall ei rôl a'i gyfrifoldebau ac yn cael argymhellion priodol a chlir, nododd trydydd o'u profiad fod eu pwyllgor yn aneffeithiol yn eu barn hwy. Roedd ychydig dros un rhan o bump o aelodau pwyllgorau cynllunio ac uwch swyddogion a ymatebodd i'n harolygon yn cydnabod gwendidau mewn systemau TGCh ac yn teimlo nad yw eu systemau cymorth ar gyfer pwyllgorau cynllunio mor effeithlon ac effeithiol ag y dylent fod. Nododd nifer ohonynt bryderon hefyd gydag ansawdd adroddiadau pwyllgorau sy'n aml yn rhy fanwl ac wedi'u hysgrifennu mewn jargon. Fe wnaeth sefydliadau yr arolygon ni ac y cyfwelom ni â hwy, sy'n defnyddio gwasanaethau cynllunio'n rheolaidd, godi pryderon yn yr un modd ynghylch gwneud penderfyniadau ac effeithiolrwydd pwyllgorau cynllunio.

- 3.5 Mae ceisiadau cynllunio ar gyfer mân ddatblygiadau, y rhai nad ydynt yn cael unrhyw effaith arwyddocaol ar les y cyhoedd, neu'r rhai nad ydynt yn denu gwrthwynebiadau, yn cael eu penderfynu fel rheol gan swyddogion dan bwerau a ddirprwywyd iddynt. Yn 2013-14, cafodd llai na 0.25% o'r ceisiadau cynllunio a ystyriwyd gan y 25 awdurdod cynllunio lleol eu penderfynu gan bwyllgorau cynllunio gyda'r gweddill yn cael eu dirprwyo i swyddogion. Erbyn 2017-18, roedd y ceisiadau a gafodd eu hystyried gan bwyllgorau cynllunio wedi codi i 7% o'r holl benderfyniadau²⁵. Roedd cyfanswm y penderfyniadau a wnaed gan bwyllgorau yn 2017-18 yn amrywio o 13 yn Awdurdod Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog i 282 yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam.
- 3.6 Fodd bynnag, mae'r gyfran o argymhellion gan swyddogion sy'n cael eu gwrthdroi'n dal i fod yn uchel. Yn 2017-18 roedd canran y penderfyniadau a wnaed gan aelodau o bwyllgorau cynllunio yn groes i gyngor swyddogion yn 8.6% gyda pherfformiad yn amrywio o ddim penderfyniadau gan swyddogion yn cael eu gwrthdroi mewn nifer o awdurdodau cynllunio lleol i un awdurdod lleol – Cyngor Sir Ceredigion – yn cofnodi dros 60% o argymhellion gan swyddogion yn cael eu gwrthdroi (**Arddangosyn 11**). Mae gwrthdroi penderfyniadau a gwneud penderfyniadau'n groes i gyngor swyddogion yn golygu bod aelodau o bwyllgorau cynllunio'n gwyrto oddi wrth y polisïau a fabwysiadwyd ganddynt, a gall hynny danseilio hygredd y system seiliedig ar gynllun.

25 Gweler ffigur 27 ar dudalen 40: llyw.cymru/sites/default/files/publications/2018-12/adroddiad-blynyddol-ar-berfformiad-gwasanaethau-cynllunio-2017-hyd-2018_1.pdf

Arddangosyn 11 – canran y penderfyniadau a wnaed gan aelodau yn groes i gyngor swyddogion – cyfartaledd Cymru a'r amrediad ar draws y 25 awdurdod cynllunio lleol

Mae perfformiad yn amrywio'n eang rhwng pwyllgorau cynllunio o ran dilyn cyngor swyddogion wrth benderfynu ynghylch ceisiadau cynllunio.

Blwyddyn	Cyfartaledd Cymru	Y % isaf	Y % uchaf
2014-15	10.5%	0%	81.8%
2015-16	7.1%	0%	39.5%
2016-17	10.9%	0%	59.2%
2017-18	8.6%	0%	60.7%

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru, llyw.cymru/adroddiadau-blynyddol-ar-perfformiad-gwasanaethau-cynllunio?_ga=2.234887105.1992295880.1558953899-160543906.1551187863

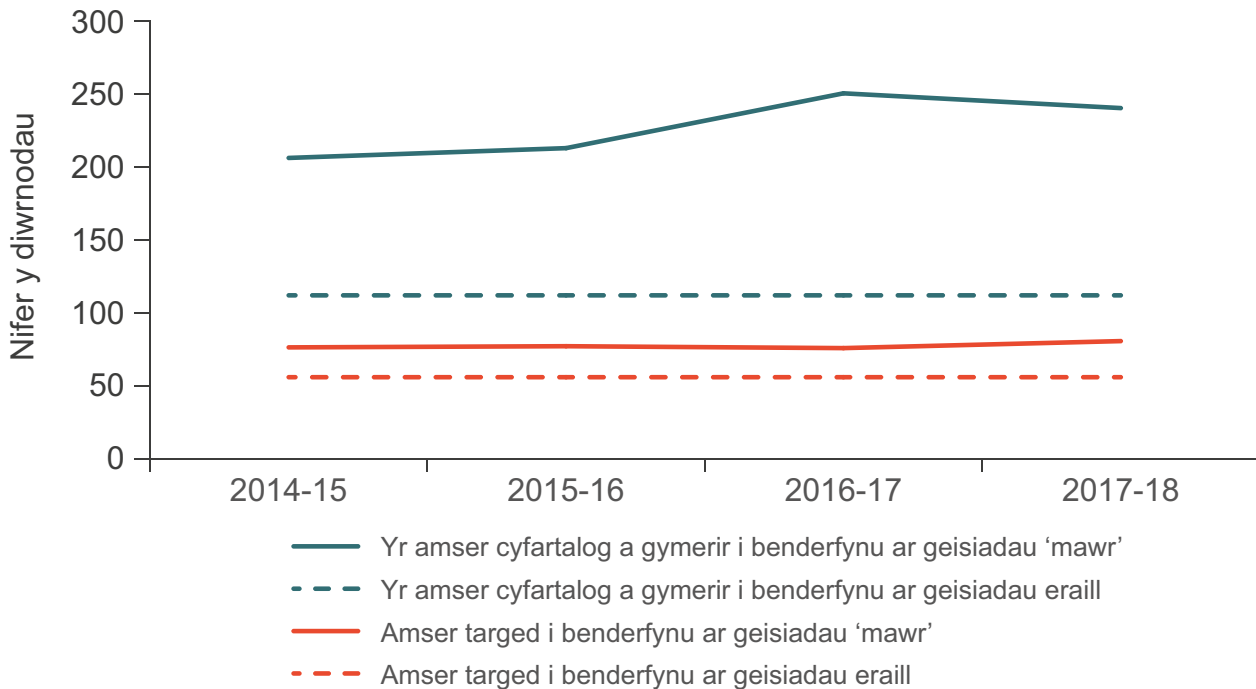
Mae perfformiad o ran penderfynu ar geisiadau cynllunio'n wael

3.7 Dengys ein dadansoddiad o ddata cenedlaethol fod y galw o ran ceisiadau cynllunio a'r nifer ohonynt wedi aros yn sefydlog ond bod capasiti awdurdodau cynllunio lleol yn gorfod ymestyn yn rhy bell, ac na fydd awdurdodau'n gallu ymdopi â chynnydd yn y galw, yn enwedig am geisiadau cynllunio mawr. Er enghraifft, er bod yr amser a gymer i benderfynu ynghylch yr holl geisiadau cynllunio'n sefydlog, ar gyfer ceisiadau mawr mae'r amser a gymer yn mynd yn hwy ac mae'n sylweddol is na'r targedau statudol ar gyfer cyflymder penderfyniadau²⁶. Yn 2017-18, dim ond 205 o'r penderfyniadau cynllunio mawr oedd 'ar amser' ac o fewn yr amserlen statudol – **Arddangosyn 12**. Mae hyn yn bwysig gan mai'r ceisiadau cynllunio mwyaf un o blith y rhai mawr yw'r rhai sy'n gallu cael yr effaith fwyaf a mwyaf uniongyrchol ar lesiant cymunedau, a bod perfformiad cynllunio gwael yn gallu effeithio ar benderfyniadau buddsoddi lle mae gan ddatblygwyr ddewis ble i adeiladu.

26 Dylai ceisiadau cynllunio gael eu penderfynu o fewn 8 wythnos. Rhoddir 16 wythnos i geisiadau cynllunio mawr, lle ceir Asesiad o'r Effaith Amgylcheddol, gan eu bod yn fwy cymhleth a bod angen mwy o ymgynghori a negodi fel arfer. Y diffiniad o 'ddatblygiadau mawr ar raddfa fawr' yw datblygiad o 200 o dai neu fwy, neu ag arwynebedd llawr o 10,000 metr sgwâr neu fwy, neu lle mae arwynebedd y safle'n 2 hectar neu fwy. Y diffiniad o 'ddatblygiad mawr ar raddfa fach' yw rhwng 10 a 199 o dai, neu arwynebedd llawr rhwng 1,000 a 9,999 metr sgwâr neu lle mae arwynebedd y safle rhwng 1 a 2 hectar.

Arddangosyn 12 – yr amser a gymerodd awdurdodau cynllunio lleol ar gyfartaledd i benderfynu ar geisiadau cynllunio rhwng 2014-15 a 2017-18

Mae'r amser a gymer ar gyfartaledd i benderfynu ar geisiadau'n cynyddu ar gyfer ceisiadau mawr ac mae ymhell uwchlaw targedau Llywodraeth Cymru.

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru, llyw.cymru/adroddiadau-blynyddol-ar-berfformiad-gwasanaethau-cynllunio?_ga=2.169286625.1992295880.1558953899-160543906.1551187863.

- 3.8 Mae hawl i apelio yn erbyn bron pob penderfyniad a wneir gan awdurdod lleol os gwrthodir caniatâd cynllunio, os cymerir camau gorfodi, os gosodir amod beichus neu amhriodol ar ganiatâd cynllunio a roddwyd, neu os yw'r awdurdod cynllunio wedi methu â phenderfynu ynghylch y cais mewn modd prydlon ('diffyg penderfyniad').
- 3.9 Mae **Arddangosyn 13** yn crynhoi'r amrediad perfformiad ar draws y 25 awdurdod cynllunio lleol yn erbyn cyfartaledd Cymru. Mae ychydig yn llai na dwy ran o dair o'r apelïadau'n cael eu gwrthod, gyda'r perfformiad gwaethaf yn Sir Fynwy lle cafodd 64.3% o'r apelïadau eu cadarnhau. Mae Llywodraeth Cymru wedi cymharu nifer y penderfyniadau cynllunio lle gwrthodwyd caniatâd yn groes i gyngor swyddogion â chyfradd llwyddo apelïadau ar y cyfan. Er bod rhai awdurdodau cynllunio lleol yn mynd yn groes i'r duedd (megis Cyngor Sir Powys), yn nodweddiadol mae gan awdurdodau cynllunio lleol sy'n gwrthod caniatâd yn groes i gyngor swyddogion lefel is o apelïadau a wrthodwyd²⁷.

27 llyw.cymru/adroddiad-blynyddol-ar-berfformiad-gwasanaethau-cynllunio-2017-hyd-2018?_ga=2.161896700.1992295880.1558953899-160543906.1551187863

Arddangosyn 13 – canran yr apeliadau a wrthodwyd – cyfartaledd Cymru a'r amrediad ar draws y 25 awdurdod cynllunio lleol

Mae perfformiad yn amrywio'n eang o ran awdurdodau cynllunio lleol yn gwrthod apêl yn erbyn ei benderfyniad cynllunio yn llwyddiannus.

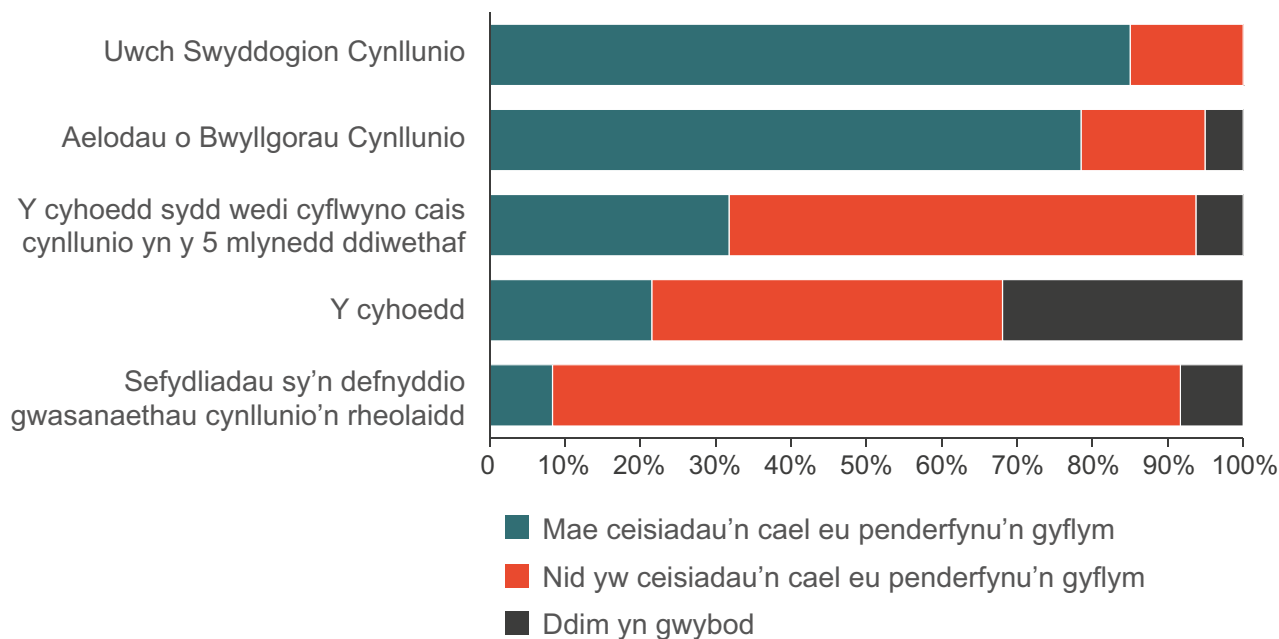
Blwyddyn	Cyfartaledd Cymru	Awdurdod â'r % isaf yn cael eu gwrthod	Awdurdod â'r % uchaf yn cael eu gwrthod
2013-14	65.3%	47.6%	100%
2014-15	65.6%	46.2%	83.3%
2015-16	66.5%	6.0%	90.5%
2016-17	60.9%	40.0%	83.3%
2017-18	62.6%	35.7%	100.0%

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru, gov.wales/planning-services-performance-reports

- 3.10 Mae cymryd camau gorfodi'n gyflym, mewn modd penderfynol ac mewn modd teg yn agwedd allweddol ar atal datblygu gwael ac atal drwg rhag cael ei wneud. Dengys ein dadansoddiad o ddata a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru fod yr amser a gymer i gwblhau ymchwiliadau gorfodi wedi aros yr un fath ond bod y perfformiad ledled Cymru'n amrywiol iawn, a bod camau cadarnhaol yn dilyn ymchwiliad yn wael. Yn 2017-18, 78.8 diwrnod oedd yr amser a gymerwyd ar gyfartaledd i ymchwilio i achosion gorfodi. Fodd bynnag, roedd perfformiad yn amrywio o 4.3 diwrnod yn yr awdurdod gorau i 468 diwrnod yn yr awdurdod â'r perfformiad gwaethaf. Yr amser a gymerwyd ar gyfartaledd i gymryd camau gorfodi cadarnhaol yn dilyn ymchwiliad oedd 184.6 diwrnod. Roedd yr awdurdod â'r perfformiad gorau'n cymryd camau gorfodi o fewn 8 diwrnod tra bo'r awdurdod gwaethaf yn cymryd 468 diwrnod.
- 3.11 Ceir gwahaniaeth barn sylweddol rhwng y rhai sy'n defnyddio'r system gynllunio a'r rhai sy'n ei gweinyddu hefyd, o ran cyflymder ac effeithiolrwydd prosesau penderfynu – **Arddangosyn 14**.

Arddangosyn 14 – canfyddiadau'r arolwg o ran pa mor gyflym y mae'r awdurdod cynllunio lleol yn penderfynu ar geisiadau cynllunio

Ceir gwahaniaeth barn rhwng y rhai sy'n gweinyddu ac yn defnyddio gwasanaethau cynllunio ynghylch pa mor gyflym y mae awdurdodau cynllunio'n gwneud penderfyniadau ar geisiadau

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru, Arolygon pwyllgorau cynllunio, uwch swyddogion cynllunio, rhanddeiliaid a dinasyddion, Ionawr 2019.

3.12 Mae staff awdurdodau cynllunio lleol y cyfwelom ni â hwy yn ystyried bod mesurau cenedlaethol yn rhy blaen ac yn canolbwyntio gormod ar gyflymder ac allbynnau, yn hytrach nag ar ddeilliannau ansawdd. Mae'r rhan fwyaf o Gynlluniau Datblygu Lleol ac Adroddiadau Monitro Blynyddol²⁸ yn adrodd ar nifer uchel o ddangosyddion perfformiad, ac mae awdurdodau cynllunio lleol yn adrodd ar nifer o ddangosyddion eraill mewn cynlluniau, cynlluniau gwaith a strategaethau amrywiol. Er enghraifft, mae gan Gasnewydd 83 o ddangosyddion perfformiad ar gyfer y Cynllun Datblygu Lleol, 22 o ddangosyddion ar gyfer polisi cynllunio lleol ac 20 o ddangosyddion ar gyfer polisi cenedlaethol. Ac wrth bod adrodd ar berfformiad yn dal i ganolbwyntio ar farnu pa mor dda y mae awdurdodau cynllunio'n rheoli ceisiadau, gall fod yn anodd dangos yr effaith ar lesiant. O ganlyniad, mae angen i awdurdodau cynllunio lleol wneud mwy i sicrhau y gallant gyfleu'r achos dros gynllunio.

28 Mae Adroddiadau Monitro Blynyddol yn darparu'r sail ar gyfer monitro gweithrediad ac effeithiolrwydd y Cynllun Datblygu Lleol a phenderfynu a oes angen diwygio'r cynllun. Mae'r Adroddiad Monitro Blynyddol yn asesu i ba raddau y mae amcanion y Cynllun Datblygu Lleol yn cael eu cyflawni ac a yw polisiau'r Cynllun yn gweithredu'n effeithiol. Mae hefyd yn nodi unrhyw gamau gweithredu angenrheidiol.

Rhan 4

Mae angen gwaith pellach i gyflawni'r agweddau llesiant ar y Ddeddf Cynllunio (Cymru) a Pholisi Cynllunio Cymru

- 4.1 Mae Deddf Cynllunio (Cymru) 2015 yn cyflwyno diben statudol ar gyfer y system gynllunio ac yn bwysig mae'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau cynllunio lleol arfer eu swyddogaethau yn unol â'r egwyddorion datblygu cynaliadwy a ddiffinnir yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Atgyfnerthir hyn ym Mholisi Cynllunio Cymru ac mae cyfraniad cynllunio at wella lles pobl wedi'i nodi'n glir yn y diweddariad mwyaf diweddar ym mis Rhagfyr 2018²⁹. Mae'r swyddogion, yr aelodau a'r rhanddeiliaid y siaradom ni gyda hwy yn ystyried bod y newid mewn ffocws ym Mholisi Cynllunio Cymru i gyd-fynd ag agenda cenedlaethau'r dyfodol yn gam cadarnhaol ac yn ffordd fwy effeithiol o gyflwyno polisi cynllunio.
- 4.2 Y system gynllunio sy'n darparu'r fframwaith deddfwriaethol a pholisi i reoli defnydd a datblygiad tir a gall felly wneud cyfraniad cadarnhaol at gyrraedd y saith nod llesiant cenedlaethol. Mae cynllunio'n ysgogydd allweddol ar gyfer twf economaidd a llesiant ac mae'n ei gwneud yn bosibl ystyried y cyflenwad o dir a'r galw amdano i gefnogi datblygiadau newydd dros y tymor canolig a hir. Mae'r system gynllunio hefyd yn allweddol i wneud cadwraeth yn realiti gan bod ganddi rôl bwysig o ran gwarchod a gwella'r amgylchedd naturiol.
- 4.3 Mae Polisi Cynllunio Cymru hefyd yn datgan bod angen i gyrff cyhoeddus (gan gynnwys awdurdodau cynllunio lleol) ystyried a dangos sut y maent yn defnyddio'r pum ffordd o weithio i danategu eu gwaith am mai 'dull a arweinir gan gynllun yw'r ffordd fwyaf effeithiol o sicrhau datblygu cynaliadwy trwy'r system gynllunio'. Mae hefyd yn ei gwneud yn glir bod rhaid i bob corff sy'n gwneud penderfyniadau ystyried, a dangos, sut y gall gyflawni'r uchelgeisiau hyn.
- 4.4 Mae ansawdd y broses gynllunio'n dechrau â phennu amcanion ar gyfer y gwasanaeth cynllunio. Rhaid i amcanion fod yn seiliedig ar adnabod anghenion defnydd tir cymunedau ac yna'u diwallu, a dylent integreiddio amcanion datblygu, a geir mewn Cynllun Datblygu Lleol, ag amcanion corfforaethol ehangach. Gall canllawiau cyhoeddedig, pennu a monitro safonau gwasanaeth, trafodaethau cyn ymgeisio a chyfathrebu effeithiol wella ansawdd y broses, os cânt eu rheoli'n dda.

29 llyw.cymru/sites/default/files/publications/2019-02/polisi-cynllunio-cymru-rhifyn-10.pdf

- 4.5 Canfuom nad yw'r rhan fwyaf o awdurdodau cynllunio lleol wedi diffinio'n glir sut y mae eu gwasanaethau cynllunio'n cyfrannu at lesiant pobl a chymunedau ac mae ein canfyddiadau'n amlygu bod angen gwaith pellach i wireddu'r dyheadau hyn. Er enghraifft, canfuom fod gweledigaeth awdurdodau cynllunio lleol ar gyfer y dyfodol yn aml yn aneglur ac nad yw wedi'i hintegreiddio â chynlluniau allweddol eraill. Ychydig o Fyrddau Gwasanaethau Cyhoeddus sy'n creu'r cysylltiad rhwng llesiant a chynllunio. Er enghraifft, dim ond pedwar Asesiad Llesiant sy'n croesgyfeirio ac yn integreiddio data â'u Cynllun Datblygu Lleol. Ychydig o Gynlluniau Datblygu Lleol mabwysiedig sy'n rhannu'r un datganiad o weledigaeth â Chynllun Llesiant yr awdurdod lleol neu sydd â datganiad o weledigaeth sy'n adlewyrchu'r un yn y cynllun hwnnw.
- 4.6 Yn yr un modd, mae ein hadolygiad o sampl o adroddiadau monitro blynyddol³⁰ yn canfod bod adroddiadau'n cyflwyno dealltwriaeth resymol am effeithiau amgylcheddol polisiau cynllunio, ond na roddir ystyriaeth dda ar y cyfan i lesiant economaidd, cymdeithasol a diwylliannol. Mae canlyniadau ymgysylltu a chynnwys yn y broses gynllunio'n feysydd sy'n gyson yn wannach mewn adroddiadau monitro blynyddol. O ganlyniad, mae awdurdodau cynllunio lleol yn ei chael yn anodd dangos effaith ehangach eu polisiau yn systematig ac yn gyson ledled Cymru.
- 4.7 Er mai'r Ddeddf Cynllunio a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yw'r prif ysgogyddion ar gyfer defnydd a datblygiad tir yn y dyfodol yng Nghymru, fe wnaeth cyflwyno'r ddwy ddeddf osod galwadau enfawr ar awdurdodau cynllunio lleol. Mae'n deg dweud mai derbyniad 'lugoer' a gafodd Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol gan staff awdurdodau cynllunio lleol ac aelodau o bwyllgorau cynllunio yr ymgysylltom ni â hwy. Mae uwch swyddogion cynllunio'n nodi heriau gweithredu'r ddau ddarn o ddeddfwriaeth ar yr un pryd a oedd yn gosod galwadau ychwanegol, gan roi gormod o faich ar wasanaeth sy'n profi anhawster gyda chapasiti.
- 4.8 O ystyried y newidiadau deddfwriaethol diweddar canfuom fod llawer o awdurdodau cynllunio lleol yn adolygu trefniadau llywodraethu i sicrhau bod eu trefniadau penderfynu a chymorth yn adlewyrchu disgwyliadau'r Ddeddf Cynllunio (Cymru) a'u bod yn cyd-fynd yn fwy â'u cyfrifoldebau ehangach am lesiant. Er enghraifft, mae ansawdd, hygyrchedd a chwmpas hyfforddiant i aelodau ar faterion cynllunio'n cyd-fynd yn fwyfwy â goblygiadau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Canfuom hefyd rai enghreifftiau da o'r modd y mae pwyllgorau cynllunio'n ystyried materion llesiant; yn anad dim yn y tri awdurdod parc cenedlaethol, yng Nghyngor Dinas Casnewydd ac yng Nghyngor Sir y Fflint.

30 Mae adroddiadau monitro blynyddol yn asesu a yw polisiau yn cyflawni eu hamcanion, ac a yw datblygu cynaliadwy yn cael ei gyflawni.

- 4.9 Gall effaith gadarnhaol cynllunio gael ei dangos a'i themlo mewn nifer o ffyrdd. O ystyried cyfyngiadau'r fframwaith cenedlaethol ar gyfer adrodd ar berfformiad sy'n barnu mewbynnau, allbynnau ac amseroldeb, mae'n bwysig bod awdurdodau cynllunio lleol yn canolbwyntio ar y modd y mae eu gwaith yn cyfrannu at gyflawni deilliannau llesiant ac yn dangos sut y mae'n gwneud hynny. Canfuom rai enghreifftiau da o awdurdodau cynllunio lleol sy'n dangos dealltwriaeth well am effaith ehangach eu penderfyniadau. Er enghraifft, gwaith Cyngor Dinas Abertawe i adnabod a meintioli mesurau llesiant economaidd, a'r mesurau llesiant amgylcheddol a fabwysiadwyd gan Gyngor Sir y Fflint.
- 4.10 Mae rhai offer cenedlaethol ar gael i feintioli budd ac effaith ehangach penderfyniadau cynllunio hefyd. Mae RTPI Cymru wedi cyhoeddi pecyn cymorth³¹ sy'n mesur y gwerth a gaiff ei greu gan gynllunio. Mae offeryn RTPI Cymru yn dod i'r casgliad bod rhoi caniatâd cynllunio a galluogi datblygiadau i gael eu cwblhau yn 2016-17 wedi achosi i werthoedd tir gynyddu fwy na £2.2 biliwn a bod ychydig dros £125 miliwn mewn cyfraniadau gan ddatblygwyr wedi cael eu sicrhau i wella seilwaith ac amwynderau lleol. Fodd bynnag, canfuom mai dim ond tri awdurdod lleol sydd wedi cyflwyno cynlluniau Ardoll Seilwaith Cymunedol hyd yn hyn – Cyngorau Bwrdeistref Sirol Caerffili, Merthyr Tudful a Rhondda Cynon Taf – a bod y swm a godwyd yn 2017-18 yn gymharol fach, yn llai na £0.5 miliwn. Serch hynny, gall meintioli gwerth ariannol cynllunio gan ddefnyddio dull RTPI Cymru yn lleol helpu i ddangos effaith a budd penderfyniadau cynllunio da.
- 4.11 Dengys ymchwil fod dylunio adeiladau a manau gwyrdd o ansawdd da yn llesol i iechyd, ei fod yn gallu gwella llesiant a'i fod yn helpu i osod y sylfaen ar gyfer cymunedau mwy ffyniannus a chynhwysol³². O'n hadolygiad canfuom fod canllawiau dylunio yn aml yn weddol gyfyngedig ac nad ydynt yn rhoi anogaeth i arloesi neu arbrofi. Dim ond pum awdurdod cynllunio sydd wedi cyhoeddi canllawiau dylunio lleol ar-lein ac nid oedd adroddiadau pwyllgorau cynllunio a adolygwyd gennym yn cyfeirio'n gyson at safonau dylunio lleol, er bod rhai canllawiau dylunio cenedlaethol defnyddiol i'w cael³³. Mae canllawiau da a adolygwyd gennym yn cynnwys Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf³⁴ ac Awdurdodau Parciau Cenedlaethol Arfordir Penfro ac Eryri. Y tu allan i Gymru, canfuom ganllawiau dylunio o ansawdd da yn Sheffield³⁵, Awdurdod Parc Cenedlaethol Dartmoor³⁶, ac Ynysoedd Sili³⁷ hefyd.

31 Gweler **RTPI the-value-of-planning-in-wales**

32 City Health Check: How design can save lives and money, RIBA, 2017; and Design Matters: Promoting Good Design Through the Planning System, RIBA, 2019.

33 Gweler **Nodyn Cyngor Technegol 12-Dylunio 2016**

34 Gweler **Canllawiau a Gwybodaeth Dylunio RhCT**

35 Gweler **Sheffield design guidance**

36 Gweler **Dartmoor Design Guide**

37 Gweler **Isles of Scilly Design Guide**

- 4.12 Gall dychmygu canlyniad penderfyniadau cynllunio fod yn ffordd dda o farnu a dangos effaith gadarnhaol penderfyniadau hefyd. Mae Cyngor Dinas Casnewydd ac Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri yn cynnal teithiau blynyddol ar gyfer y pwyllgor cynllunio i weld datblygiadau newydd er mwyn barnu effaith eu penderfyniadau a helpu i adnabod yr hyn sy'n gweithio'n dda a'r hyn y gellid ei wella o ran dyluniad, cynllun ac integreiddio ag adeiladau presennol, y dirwedd a'r seilwaith.
- 4.13 Efallai mai canlyniad penderfyniadau cynllunio ar gyfer dinasyddion a sut y mae datblygu'n cyfrannu at wella ac ychwanegu at eu llesiant yw'r mesur gorau i ddangos pa mor dda y mae awdurdodau cynllunio'n ymateb i agenda Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Er bod y rhan fwyaf o benaethiaid cynllunio ac aelodau o bwyllgorau cynllunio'n meddwl mai dim ond datblygiadau o ansawdd da y mae'r awdurdod cynllunio lleol yn eu caniatáu, dengys ein harolwg fod llai na thraean o'r dinasyddion (29%) yn meddwl hynny, a bod ychydig dros un rhan o bump (22%) yn meddwl bod eu hawdurdod cynllunio lleol yn gallu datblygu a chefnogi'r hyn y mae ar eu cymuned ei angen yn y dyfodol.
- 4.14 Mae hyn yn cyferbynnu â gwaith rhai awdurdodau cynllunio yn Lloegr sy'n cydnabod bod eu gwasanaethau cynllunio'n fodd iddynt allu gweithio gyda'r sector preifat i greu incwm a chreu cyfleoedd i ddinasyddion. Er enghraifft, mae Cyngor Dinas Newcastle wedi rhoi blaenoriaeth i greu dinas fwy cynaliadwy gan ysgogi buddsoddiad o fwy nag £1 biliwn trwy ei bartneriaeth gyda Legal and General ar safle Helix, ac mae ei Ardaloedd Datblygu Cyflymach yn galluogi'r Cyngor i adfywio canol y ddinas a threchu tlodi.
- 4.15 Mae casgliadau ein harolwg dinasyddion yn amlygu'r her allweddol sy'n wynebu awdurdodau cynllunio lleol – ar y naill law mae'n rhaid iddynt daro cydbwysedd rhwng rheoli llif y ceisiadau cynllunio, a gwaith beunyddiol gwasanaethau rheoli datblygu ac adeiladu, a phennu gweledigaeth fwy uchelgeisiol a hirdymor sy'n cyfoethogi ac yn gwella llesiant eu cymunedau. Mae ein hadolygiad wedi amlygu bod gwasanaethau cynllunio'n allweddol i helpu i gyflawni dyheadau agenda cenedlaethau'r dyfodol, ond ar hyn o bryd oherwydd cymhlethdod y system gynllunio, capasiti sy'n mynd yn llai a phrosesau penderfynu amrywiol, mae ganddynt dipyn o ffordd i fynd er mwyn gwneud y newid sylweddol y mae ei angen.

Atodiadau

Atodiad 1 – methodoleg yr astudiaeth

Atodiad 2 – y fframwaith cynllunio yng Nghymru

Atodiad 3 – cost net gwasanaethau rheoli
datblygu awdurdodau lleol 2017-18

Atodiad 4 – cost net gwasanaethau rheoli
adeiladu awdurdodau lleol 2017-18

Atodiad 5 – canfyddiadau'r arolwg

Atodiad 1 – methodoleg yr astudiaeth

Adolygiad o lenyddiaeth

Rydym wedi adolygu ystod eang o ddogfennau a chyfryngau, gan gynnwys dogfennau polisi a chanllawiau Llywodraeth Cymru; cynlluniau a strategaethau awdurdodau lleol; ac ymchwil a chanllawiau perthnasol eraill gan y Llywodraeth, awdurdodau lleol, y Sefydliad Cynllunio Trefol Brenhinol a chyrrff ymchwil.

Dadansoddi data ac ystadegau

Rydym wedi coladu a dadansoddi ystod eang o ddatganiadau dangosyddion perfformiad a data ar gyllidebau sydd ar gael ar-lein ar wefan y Swyddfa Ystadegau Gwladol, StatsCymru ac adroddiadau ar berfformiad gwasanaethau cynllunio a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru.

Gwaith maes cenedlaethol

Fe gynhaliom ni gyfweiliadau gyda chynrychiolwyr o Swyddfa Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol, Cyfarwyddiaeth Gynllunio Llywodraeth Cymru, Cymdeithas Swyddogion Cynllunio Cymru, Cyfarwyddwr y Sefydliad Cynllunio Trefol Brenhinol yng Nghymru, Sefydliad Brenhinol y Syrfewyr Siartredig a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Fe wnaethom hefyd drafod ein harolwg a'r canfyddiadau a oedd yn dod i'r amlwg gyda Swyddfa Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol, Llywodraeth Cymru, Cymdeithas Swyddogion Cynllunio Cymru a Fforwm Datblygu Cartrefi Cymunedol Cymru.

Gwaith maes lleol

Fe ymwelom ni ag wyth awdurdod cynllunio lleol yn 2018-19. Roedd yr awdurdodau a ddetholwyd yn cynrychioli cymysgedd o awdurdodau dinesig, trefol, gwledig ac yn y cymoedd, sef Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr, Cyngor Sir Ceredigion, Cyngor Gwynedd, Cyngor Dinas Casnewydd a Chyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen. Fe wnaethom waith maes gydag Awdurdodau Parciau Cenedlaethol Bannau Brycheiniog, Arfordir Penfro ac Eryri hefyd. Fe wnaethom hefyd ymweld â Chyngor Dinas Newcastle er mwyn cael cyferbyniad ac i ddysgu sut y maent yn cyflawni llesiant trwy eu gwasanaethau cynllunio.

Arolygon

Fe gynhaliom ni ystod o arolygon ar-lein gyda phrif swyddogion cynllunio, aelodau o bwyllgorau cynllunio a chyrrff proffesiynol sy'n defnyddio gwasanaethau cynllunio'n rheolaidd.

Fe wnaethom hefyd gynnal digwyddiadau ymgysylltu â'r cyhoedd i glywed am faterion cynllunio gan aelodau'r cyhoedd yn Sioe Frenhinol Cymru a'r Eisteddfod Genedlaethol ac fe ategwyd y gwaith ymgysylltu uniongyrchol hwn gan arolwg ar-lein ar gyfer y cyhoedd. Cawsom 627 o arolygon wedi'u cwblhau a'r rheiny'n cynnwys ymatebion gan drigolion sy'n byw yn ardal pob awdurdod cynllunio lleol.

Atodiad 2 – y fframwaith cynllunio yng Nghymru

Polisi Cynllunio Cenedlaethol

Polisi Cynllunio Cymru

Polisi Cynllunio Cymru sy'n darparu'r polisi cynllunio defnydd tir ar gyfer Cymru. Prif amcan Polisi Cynllunio Cymru yw sicrhau bod y system gynllunio'n cyfrannu at gyflawni datblygu cynaliadwy ac yn gwella llesiant cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol Cymru. Ategir Polisi Cynllunio Cymru gan 21 o Nodiadau Cyngor Technegol (TAN) seiliedig ar destunau sy'n rhoi cyngor cynllunio manwl a rhaid i'r rhain gael eu hystyried gan awdurdodau cynllunio lleol wrth baratoi cynlluniau datblygu. Ategir Nodiadau Cyngor Technegol gan ganllawiau gweithdrefnol mewn cylchlythyrau a llythyrau egluro polisi. Dros y pum mlynedd ddiwethaf mae Llywodraeth Cymru wedi bod yn cynhyrchu un cylchlythyr ac un llythyr egluro polisi bob mis.

Y Fframwaith Datblygu Cenedlaethol

Mae'r Fframwaith Datblygu Cenedlaethol yn nodi sut y gall y system gynllunio ar lefel genedlaethol, ranbarthol a lleol fod o gymorth i ateb y gofynion hyn trwy Gynlluniau Datblygu Strategol a Chynlluniau Datblygu Lleol. Mae'r ymgynghoriad ynghylch drafft cyntaf y Fframwaith Datblygu Cenedlaethol newydd i fod i ddod i ben yn haf 2019. Bydd y Fframwaith Datblygu Cenedlaethol yn nodi fframwaith defnydd tir dros 20 mlynedd ar gyfer Cymru gyfan a bydd yn cyfarwyddo'r cynlluniau datblygu oddi tano – Cynlluniau Datblygu Strategol a Chynlluniau Datblygu Lleol. Bydd hefyd yn cefnogi penderfyniadau ynghylch prosiectau seilwaith ar raddfa fawr trwy'r broses Datblygiadau o Arwyddocâd Cenedlaethol.

Polisi Cynllunio Rhanbarthol

Ardaloedd Cynllunio Strategol a Chynlluniau Datblygu Strategol

Mae'r Ddeddf yn cynnwys pwerau i weinidogion Cymru adnabod 'ardaloedd cynllunio strategol' sy'n fwy nag awdurdodau cynllunio lleol ac i 'banelau cynllunio strategol' gael eu sefydlu ar gyfer yr ardaloedd hyn. Bydd y panelau hyn yn cynnwys aelodau etholedig o'r awdurdodau cynllunio lleol yn y rhanbarth. Os oes panel wedi'i sefydlu ar gyfer ardal, bydd hwnnw wedyn yn cynhyrchu Cynllun Datblygu Strategol a fydd yn rhan o'r cynllun datblygu ffurfiol ar gyfer yr ardal honno. Bydd Cynllun Datblygu Strategol yn cynnwys materion trawsffiniol megis tai a thrafnidiaeth. Mae Cynlluniau Datblygu Strategol a chynllunio datblygu ar lefel ranbarthol yn newydd iawn o hyd a de-ddwyrain Cymru sydd wedi gwneud y cynnydd mwyaf tuag at baratoi Cynllun Datblygu Strategol rhanbarthol.

Polisi Cynllunio Lleol

Cynlluniau Datblygu Lleol

Mae dyletswydd statudol ar bob awdurdod cynllunio yng Nghymru i baratoi Cynllun Datblygu Lleol yn unol â Pholisi Cynllunio Cymru. Rhaid iddynt baratoi cynllun lleol sy'n nodi polisïau cynllunio yn eu hardal. Mae'r rhain yn bwysig iawn wrth benderfynu ar geisiadau cynllunio. Unwaith y mae'r awdurdod cynllunio lleol wedi paratoi'r Cynllun Datblygu Lleol, ceir archwiliad gan arolygydd cynllunio annibynnol i ystyried 'cadernid' y cynllun, gyda gwrandawriadau a gynhelir yn gyhoeddus. Mae ymgysylltu â'r gymuned yn hollbwysig i'r broses o baratoi cynllun. Mae awdurdodau cynllunio lleol yn cyhoeddi Cytundeb Cyflawni ar ddechrau'r broses a hwnnw'n nodi'r camau allweddol a phryd y gall pobl chwarae rhan. Rhaid penderfynu ynghylch ceisiadau cynllunio yn unol â'r Cynllun Datblygu Lleol a fabwysiadwyd oni bai fod ystyriaethau perthnasol yn dynodi fel arall. Mae 24 o Gynlluniau Datblygu Lleol i'w cael a'r rheiny i gyd ar gamau amrywiol. Mae gan Wynedd ac Ynys Môn Gynllun Datblygu ar y cyd ac mae dau awdurdod yn y broses o fabwysiadu eu cynllun.

Rheoli datblygu

Mae'r awdurdod cynllunio lleol hefyd yn gyfrifol am benderfynu a ddylid caniatáu bwrw ymlaen â datblygiad arfaethedig. Caniatâd cynllunio yw'r enw ar hyn. Mae angen y caniatâd hwn ar y rhan fwyaf o adeiladau newydd, addasiadau mawr i adeiladau presennol a newidiadau sylweddol i ddefnydd adeilad neu ddarn o dir. Rheoli Datblygu yw'r enw ar y gwasanaethau hyn. Swyddogion awdurdod lleol sy'n ymdrin â'r rhan fwyaf o fân geisiadau cynllunio a cheisiadau cynllunio annadleuol a hynny dan bwerau penderfynu a ddirprwywyd iddynt. Mae datblygiadau sy'n fwy o faint ac yn fwy dadleuol yn cael eu penderfynu'n aml gan bwyllgor cynllunio, ar sail argymhellion swyddogion. Mae cynigion datblygu mwy sydd o bwysigrwydd mwy na lleol yn cael eu 'galw i mewn' i gael eu penderfynu gan Lywodraeth Cymru yn lle'r awdurdod cynllunio lleol. Dan rai amgylchiadau gall Llywodraeth y DU alw cynigion datblygu i mewn hefyd. Caiff taliadau eu pennu'n genedlaethol gan Lywodraeth Cymru. Fodd bynnag, gall awdurdodau cynllunio lleol godi tâl am gyngor cyn ymgeisio hefyd a chodir am y gwasanaeth hwn yn ôl disgrisiwn yr awdurdod lleol.

Polisi Cynllunio Lleol (parhad)

Rheoli adeiladu

Mae'r 22 awdurdod lleol yn darparu gwasanaethau rheoli adeiladu i wirio bod gwaith adeiladu'n cydymffurfio â'r rheoliadau adeiladu. Mae hwn yn wasanaeth pwysig i sicrhau iechyd a diogelwch pobl yn ac o amgylch adeilad. Mae'r rheoliadau hefyd yn hybu effeithlonrwydd ynni mewn adeiladau ac yn cyfrannu at ddiwallu anghenion pobl anabl. Mae gwasanaethau rheoli adeiladu hefyd yn gyfrifol am ymdrin â strwythurau peryglus, achosion o dorri rheolau a safleoedd dymchwel. Mae'n ofynnol cael cymeradwyaeth rheoliadau adeiladu ar gyfer y rhan fwyaf o waith adeiladu. Mae hyn yn cynnwys adeiladau newydd, addasu'r atig, estyniadau ac addasiadau. Ers 1985 mae gwasanaethau rheoli adeiladu awdurdodau lleol wedi bod mewn cystadleuaeth ag 'Arolygwyr Cymeradwy' sy'n gweithredu ar sail elw ac yn gweithio'n genedlaethol ar draws ffiniau awdurdodau. Caiff taliadau rheoli adeiladu eu pennu gan bob awdurdod lleol y mae'n rhaid iddynt fabwysiadu cynllun ffioedd. Mae ystod a chymhlethdod y ffioedd yn amrywio'n eang. Nid yw awdurdodau parciau cenedlaethol yn darparu gwasanaethau rheoli adeiladu.

Gorfodaeth cynllunio

Mae gorfodaeth cynllunio yn ymdrin ag achosion o dorri rheolaethau cynllunio, gan gynnwys lle gwneir gwaith adeiladu y mae'n ofynnol cael caniatâd cynllunio ar ei gyfer heb gael caniatâd o'r fath, lle na chydymffurfir ag amodau sy'n gysylltiedig ag amod cynllunio, neu lle caiff defnydd adeilad neu safle ei newid heb ganiatâd cynllunio. Eu dyletswyddau craidd o ran gorfodaeth cynllunio yw:

- ymchwilio i honiadau ac ymholiadau;
- ysgrifennu at achwynwyr a thramgwyddwyr;
- negodi camau unioni;
- cynnal cyswllt ag adrannau eraill y cyngor i sicrhau dull cyson;
- gwneud argymhellion ynghylch doethineb cymryd camau gorfodi;
- gwirio cydymffurfiaeth â hysbysiadau gorfodi ac erlyn am ddiffyg cydymffurfio; ac
- ymddangos fel tyst ar ran yr awdurdod cynllunio lleol mewn llys ynadon.

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru

Atodiad 3 – cost net gwasanaethau rheoli datblygu awdurdodau lleol 2017-18

Awdurdodau Lleol	Gwariant (£'000)	Incwm (£'000)	Cost Net £'000 (mae swm negatif yn golygu gwaged)	Cyfran o gymhorthdal (mae % gadarnhaol uwch yn well)
Ynys Môn	767	812	-45	5.9%
Gwynedd	1,097	528	569	-51.9%
Conwy	884	503	381	-43.1%
Sir Ddinbych	952	457	495	-52.0%
Sir y Fflint	1,177	905	273	-23.1%
Wrecsam	687	583	104	-15.1%
Powys	1,702	1,372	330	-19.4%
Ceredigion	793	375	418	-52.7%
Sir Benfro	1,105	648	457	-41.4%
Sir Gâr	2,272	1,150	1,122	-49.4%
Abertawe	2,897	2,370	527	-18.2%
Castell-nedd Port Talbot	1,277	438	839	-65.7%
Pen-y-bont ar Ogwr	659	464	195	-29.6%
Bro Morgannwg	1,311	864	447	-34.1%
Rhondda Cynon Taf	1,682	936	746	-44.4%
Merthyr Tudful	409	263	146	-35.7%
Caerffili	987	653	334	-33.8%
Blaenau Gwent	683	240	444	-64.9%
Torfaen	629	587	42	-6.7%
Sir Fynwy	1,079	430	649	-60.1%
Casnewydd	936	600	336	-35.9%
Caerdydd	1,209	2,312	-1,102	91.2%

Ffynhonnell: Data Alldro Refeniw (RO), StatsCymru. Dadansoddiad gan Swyddfa Archwilio Cymru

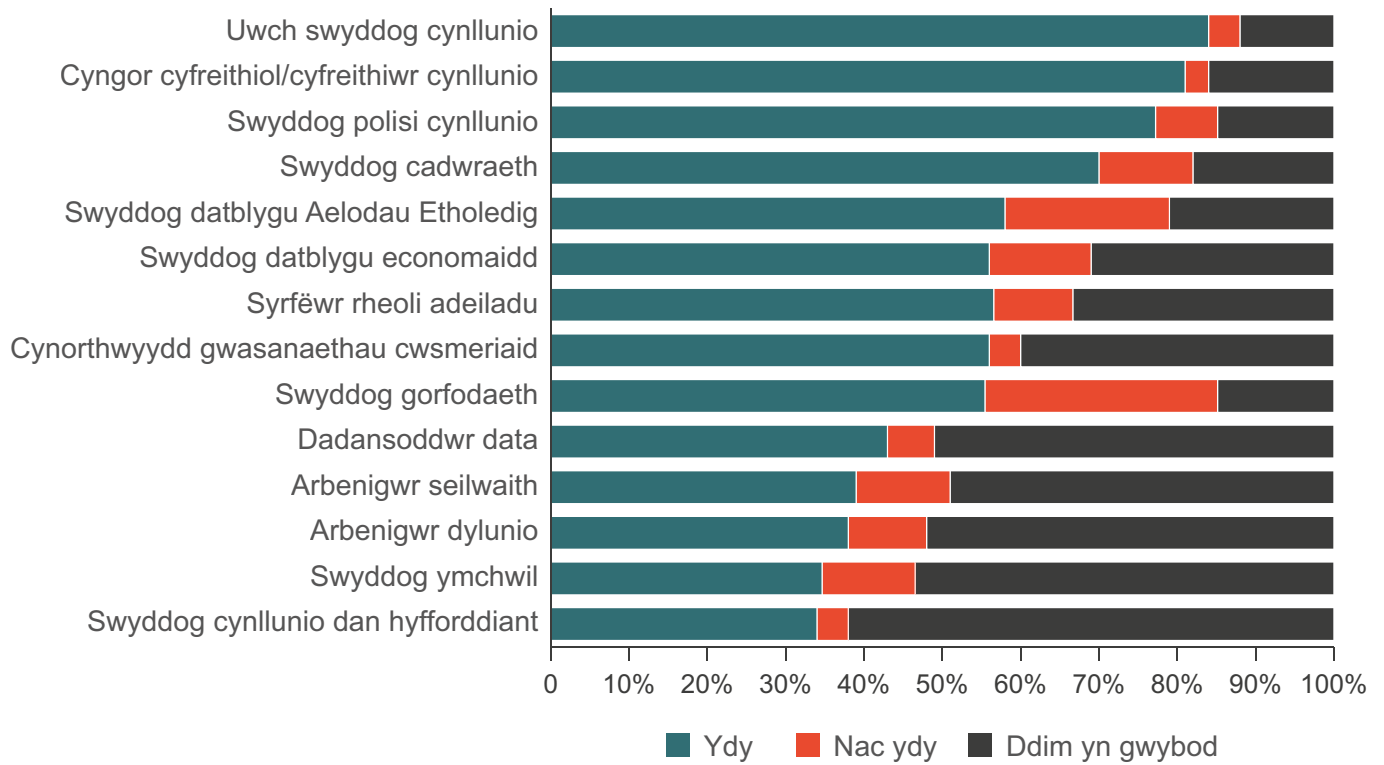
Atodiad 4 – cost net gwasanaethau rheoli adeiladu awdurdodau lleol 2017-18

Awdurdodau Lleol	Gwariant (£'000)	Incwm (£'000)	Cost Net £'000 (mae swm negatif yn golygu gwaged)	Cyfran o gymhorthdal (mae % gadarnhaol uwch yn well)
Ynys Môn	455	454	1	-0.2%
Gwynedd	642	403	239	-37.2%
Conwy	332	173	159	-47.9%
Sir Ddinbych	328	165	163	-49.7%
Sir y Fflint	524	238	286	-54.6%
Wrecsam	392	347	45	-11.5%
Powys	673	622	51	-7.6%
Ceredigion	437	229	208	-47.6%
Sir Benfro	463	333	130	-28.1%
Sir Gâr	751	456	295	-39.3%
Abertawe	626	516	110	-17.6%
Castell-nedd Port Talbot	630	298	332	-52.7%
Pen-y-bont ar Ogwr	326	238	88	-27.0%
Bro Morgannwg	494	468	26	-5.3%
Rhondda Cynon Taf	490	292	198	-40.4%
Merthyr Tudful	218	141	77	-35.3%
Caerffili	297	187	110	-37.0%
Blaenau Gwent	441	105	336	-76.2%
Torfaen	245	185	60	-24.5%
Sir Fynwy	543	388	155	-28.5%
Casnewydd	345	201	144	-41.7%
Caerdydd	843	678	165	-19.6%

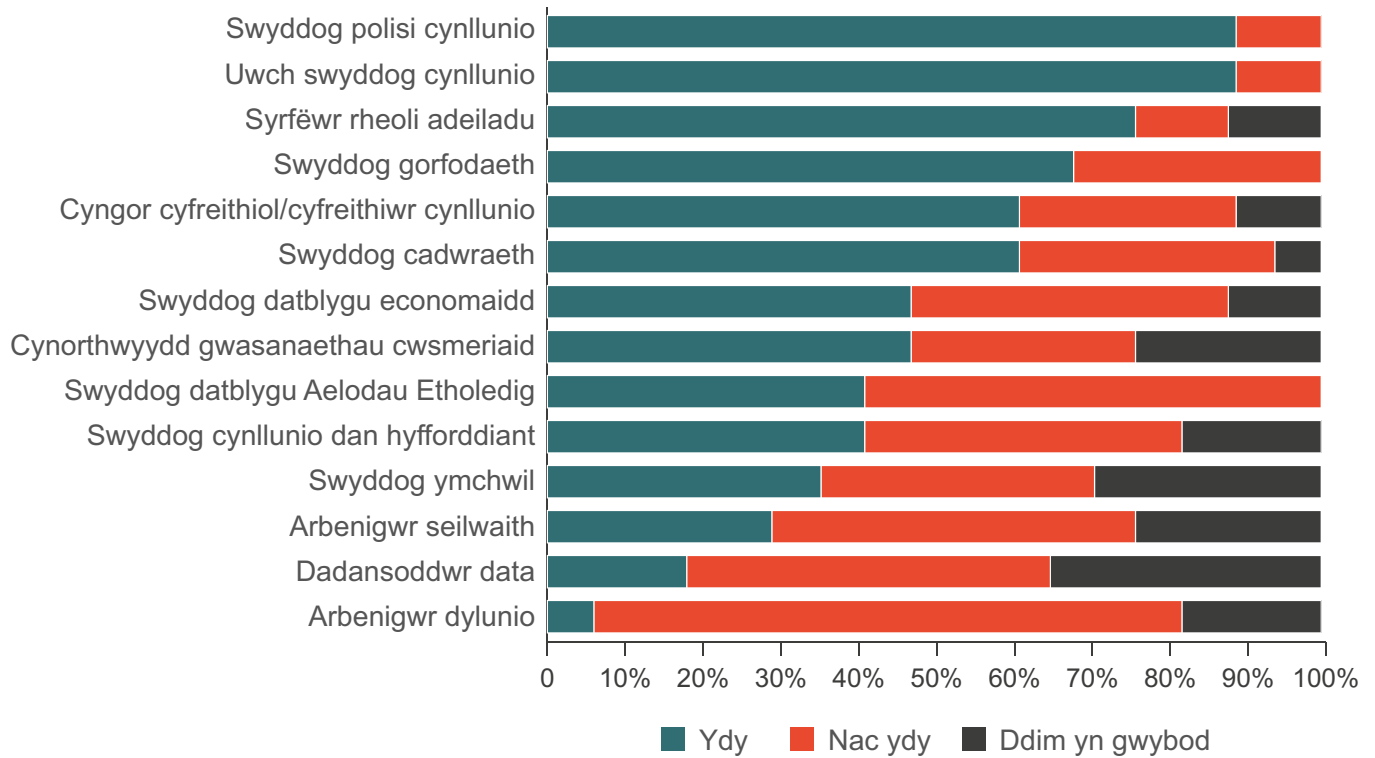
Ffynhonnell: Data Alldro Refeniw (RO), StatsCymru. Dadansoddiad gan Swyddfa Archwilio Cymru

Atodiad 5 – canfyddiadau'r arolwg

Arddangosyn 14 – barn aelodau o bwyllgorau cynllunio wrth ystyried a yw eu hawdurdod cynllunio'n trefnu bod digon o adnoddau ar gael ar gyfer y canlynol:

Arddangosyn 15 – Arddangosyn 16: barn uwch swyddogion cynllunio wrth ystyried a yw eu hawdurdod cynllunio'n trefnu bod digon o adnoddau ar gael ar gyfer y canlynol:

Ffynhonnell: Arolygon Swyddfa Archwilio Cymru, Ionawr 2019.

Wales Audit Office

24 Cathedral Road

Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

We welcome telephone calls in
Welsh and English.

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn Testun: 029 2032 0660

Rydym yn croesawu galwadau
ffôn yn Gymraeg a Saesneg.

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru